

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

рішенням Вченої ради Університету
від 25.06.2020 протокол № 7

Голова вченої ради

М.О. Кириченко

Програма

**Комплексного екзамену з фаху здобувачів третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти ступеня доктора філософії у Державному закладі
вищої освіти «Університет менеджменту освіти»**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

01 ОСВІТА / ПЕДАГОГІКА

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Київ- 2020

Програма комплексного екзамену з фаху здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки», освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки»

Розробники:

Рябова Зоя Вікторівна, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри менеджменту освіти та права;

Сорочан Тамара Михайлівна, докторка педагогічних наук, професорка, директорка Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Скрипник Марина Іванівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії освіти дорослих ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Ануфрієва Оксана Леонідівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка аспірантури та докторантури ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України;

Рожнова Тетяна Євгенівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка Науково-методичним центром ліцензування та акредитації ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (випускниця магістратури УМО).

З числа стейкхолдерів

Антонова Олена Євгенівна, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Боднар Оксана Степанівна, докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, керівниця «Дослідницького офісу менеджменту освіти».

Шкура Геннадій Анатолійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, директор Українського державного центру позашкільної освіти (за згодою)

Розглянуто і схвалено на засіданні робочої (проектної) групи «17» червня 2020 року, протокол № 9

ЗАТВЕРДЖЕНО ВЧЕНОЮ РАДОЮ
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
протокол № 7 від 25.06.2020р.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Комплексний екзамен з фаху є одним з видів підсумкової атестації випускників, які завершують навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти. Програма комплексного екзамену з фаху складена на основі навчальних програм дисциплін освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Основна мета комплексного екзамену з фаху полягає у визначенні здатності здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня ступеня доктора філософії спеціальності «Освітні, педагогічні науки» розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної, у тому числі дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики в умовах невизначеності, розуміння предметної області та професійної діяльності, у т.ч. в освіті дорослих, післядипломній освіті й управлінні освітою, складних завдань педагогічної теорії і практики та дослідницької діяльності в освітній галузі як у процесі навчання так і в процесі подальшої професійної діяльності; здатності проводити дослідження на відповідному рівні на основі системного наукового світогляду, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, генерувати нові ідеї (креативність), розробляти та реалізувати інноваційні проекти, включаючи власні дослідження, саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, оцінювати рівень власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію й професійну мобільність, спілкуватися іноземною мовою, працювати в міжнародному контексті, працювати в команді, виокремлювати, систематизувати, дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики, міжкультурної толерантності та керуватися загальнолюдськими цінностями, уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства.

Комплексний екзамен з фаху складається з усних відповідей на 4 питання екзаменаційного білету, що охоплюють сутність основних проблем і методів здійснення педагогічного дослідження, а також освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Усні відповіді аспірантів на питання екзаменаційного білету повинні чітко віддзеркалювати поєднання фундаментальних знань аспірантів з професійними вміннями і навичками, здатність аспірантів до гнучкого, оперативного розв'язання професійних проблем в умовах змін, уміння працювати над власним розвитком та вдосконаленням, свідчити про наявність високого професійного потенціалу аспіранта.

Відповідь аспірантів на кожне питання екзаменаційного білету оцінюється у 25 балів, загальна максимальна кількість балів на всі питання білету – 100.

Згідно з національною шкалою оцінювання знань **«відмінно – А»** ставиться, якщо аспірант набрав від **90 до 100** балів. Аспірант показав всебічне, систематичне та глибоке знання навчально-програмного матеріалу; вміє вільно виконувати завдання, передбачені програмою, засвоїв основну та знайомий з додатковою літературою, яка рекомендована програмою, проявив творчі здібності в розумінні, управлінні та використанні навчально-програмного матеріалу. вільно володіє матеріалом, дає повні, чіткі і грамотні відповіді на питання білету, наводить приклади з допоміжної літератури та власної практики, демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу.

Оцінка **«добре - В» (82 – 89 балів)** ставиться, якщо аспірант показав повне знання програмного матеріалу; успішно виконав передбачені у програмі завдання та засвоїв літературу, яка рекомендована програмою; показав систематичний характер знань за спеціальністю, спроможний їх самостійно поповнювати та оновлювати в ході подальшої самоосвіти. володіє матеріалом на достатньому рівні, дає повні відповіді, але припускає незначні помилки; наводить приклади з власної практики, частково демонструє бачення практичного застосування вивченого матеріалу.

Оцінка «добре - С» (74-81 балів) ставиться, якщо аспірант вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; вміє контролювати власну діяльність; добирати аргументи для підтвердження думок, але не дає конкретну вичерпну відповідь, відхиляється від питання білету, не аргументує відповідь прикладами, не посилається на літературні джерела, відчуває труднощі при встановленні зв'язку між питаннями білету та його практичним виконанням у системі викладацької та професійної діяльності.

Оцінка «задовільно - D» (64-73) та E (60-63) ставиться, якщо аспірант володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу; має прогалини в знаннях основного програмного матеріалу, припускався суттєвих помилок у відповідях на питання.

Оцінка «незадовільно – FX і F» (59 і нижче) ставиться, якщо аспірант не засвоїв матеріал у межах освітньо-наукової програми, не дає конкретної відповіді на питання білету, не наводить прикладів, не ознайомлений з методичною і навчальною літературою з дисципліни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ **Максимальна кількість балів – 100**

Показники	Максимальна кількість балів при оцінюванні відповіді на питання
Усна відповідь на питання екзаменаційного білету (4 питання) Кожне питання оцінюється по 25 балів	25 балів
1. Повнота висвітлення змісту питання	5 балів
2. Логіка побудови відповіді	5 балів
3. Зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю соціального педагога	5 балів
4. Знання науково-методичної літератури з актуальних проблем.	5 балів
5. Культура усного мовлення, володіння державною мовою	5 балів

ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМИ Спеціальності «Освітні, педагогічні науки» освітньо-наукової програми «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»

Цикл загальної підготовки

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Тема 1. Філософія освіти у проблемному полі філософського знання

Філософія освіти як галузь пізнання. Основні підходи до визначення предмета філософії освіти. Філософія освіти як гранично широка рефлексія на освіту, як наука і світогляд, метод і методологія, логіка й теорія цінностей, які виконують гносеологічну, світоглядну, аксеологічну і ін. функції.

Дуалізм філософії освіти. Особливості філософського осягнення освіти. Філософія як світоглядна стратегія освіти. Методологічні функції філософії освіти.

Філософія як особлива сфера духовно-практичного засвоєння світу, як сутність того дійства (процесу, відносин), яке розгортається у просторі і часі. Філософія в її класичному розумінні як онтологія і гносеологія, соціальна філософія і філософія історії, логіка і аксеологія.

Філософія освіти у міжособистісних відношеннях, соціально-культурних контекстах. Типи раціональності та моделі освіти. Філософія освіти та її взаємодія з іншими галузями філософії та наукового знання.

Тема 2. Освіта як феномен культури та соціальний інститут

Освіта, її сутність та зміст. Освіта як суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Освіта як сфера відтворення суспільства і масової соціалізації. Феномен освіти. Освіта і культура. Освіта як єдність навчання, виховання та розвитку людини. Зіставлення понять «соціалізація особистості», «формування особистості», «розвиток особистості» та «освіта».

Освіта та сучасний освітній простір. Ступені, рівні, форми освіти у сучасному світі. Освіта як цінність. «Мета», «ідеал», «цінність»: специфіка вживання цих понять у філософії освіти та психолого-педагогічних практиках.

Освіта як відкрита система: виклики і перспективи. Суперечності глобального освітнього простору. Теоретико-пізнавальні питання дослідження освіти в науці та філософії. Сучасні філософські теорії особистості. Національна і глобальна освіта: взаємодія, інтеграція. Проблема актуальності змісту освіти.

Тема 3. Філософське розуміння сутності освіти в історичному контексті.

Ідеали та цілі освіти на різних історичних етапах суспільного розвитку. Зародження філософії освіти і виховання. Виховання у Первісному суспільстві. Перші школи світової цивілізації. Феномен античної філософської школи. Педагогічні погляди філософів Давнього світу: Сократа, Платона, Аристотеля та Демокрита. Філософсько-педагогічні погляди Середньовічних мислителів та філософів епохи Відродження. Християнство та інститут освіти в епоху Середніх віків. Філософсько-педагогічні ідеї в духовній спадщині Київської Русі.

Педагогічна думка у країнах Західної Європи у XVII – XVIII ст. Філософські основи західної педагогіки XIX –XX ст. Історична ретроспектива вітчизняної філософсько-освітньої думки у XIX-XX століттях.

Сучасний філософсько-освітній дискурс.

Тема 4. Формування та розвиток сучасних освітніх парадигм

Філософські основи нової парадигми освіти. Соціокультурні та антропологічні передумови становлення нової парадигми. Розуміння глобалізації я різноманіття – важливий методологічний ключ до тлумачення інтеграційних процесів у сучасній освіті. Теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже: роль соціального середовища в інтелектуальному розвитку. Соціально-історична теорія когнітивного розвитку Л. Виготського. Значення Вальдорфської

педагогіки як теорії виховання та навчання людини майбутнього. Школа М. Монтесорі. Фрейдизм, психоаналітична теорія стадій розвитку людини і філософія освіти. Структура особистості та теорія зрілості К. Юнга. Практична значущість ідей Е. Еріксона для розвитку освіти. Епоха постіндустріалізму та стратегії розвитку освіти. Неопрагматизм, екзистенціалізм, постмодернізм та їхні моделі освіти людини. Зародження і трансформація ідеї університету. Універсалізація діяльності сучасного університету. Дослідницький університет та пріоритети його діяльності. Особливості розвитку університетської освіти в Україні. Основні тенденції у розвитку сучасної освіти. Кризи в освіті та криза освіти. Масова освіта: потреби особистості і суспільства. Концепція освіти упродовж життя: реалії і потреби. Нова ідея освіти – залучення людини до постійного активного процесу відкриття, засвоєння світу. Антропологічне зрушення в новій парадигмі освіти. Сучасна система освіти – формування просвітницької людини. Інноваційна людина як модель особистості в новій парадигмі освіти. Людина – Всесвіт. Постмодернізм і трансгресивний перехід з можливостями вибору різних шляхів подальшого розвитку особистості.

Тема 5. Філософське осмислення проблем розвитку вітчизняної освіти

Історія розвитку філософії освіти в Україні. Філософія освіти Григорія Сковороди. Освіта в Україні і світі (сучасні реалії). Еволюція ціннісної феноменології освіти. Цінності консерватизму (класичний реалізм; есенціалізм, перенніалізм, ідеалізм, аналітична філософія) та лібералізму (експерименталізм, соціальний реконструктивізм) в філософії освіти. Особистісна парадигма в освіті. Розуміння цінностей освіти в українській філософії. Національні та загальнолюдські цінності та їх роль у сучасній освіті. Морально-етичні засади розвитку освіти. Формування змісту і методів освіт у контексті цілей і цінностей освіти. Проблема актуальності змісту освіти.

Вітчизняна філософія освіти як особливий напрям філософських досліджень: П. Куліш, П. Юркевич та ін. Ідея національної школи та її розвиток в працях К. Ушинського, Б. Грінченка, С. Русової, І. Франка, Я. Чепіги, Г. Ващенко. Зміна цінностей освіти в освітньому просторі України: А. Макаренко та В. Сухомлинський.

Проблемне поле і місце в системі філософського знання в другій половині ХХ століття – початку ХХІ століття: В. Андрущенко, В. Бех, І. Бойченко, І. Зязюн, М. Євтух В. Кремень, С. Клепко, Н. Кочубей, В. Лутай та ін.

Тема 6. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності

Актуальність науково-філософського способу сприйняття дійсності. Способи сприйняття людиною навколишнього світу: філософський, науковий, релігійний і міфологічний. Роль теорії еволюції у науково-філософському світогляді. Сучасна наука як складна і багатообразна система окремих наукових дисциплін, об'єднаних у дві сфери: фундаментальні та прикладні науки. Поняття «еволюція» у контексті науково-філософського світогляду. Поняття «буття» у контексті науково-філософського світогляду. Три основні властивості буття: спрямованість, зумовленість, незворотність.

Тема 7. Аксиологічні виміри освіти.

Цінності – якнайважливіша інтегративна основа як для окремого індивіда, так і для будь-якої соціальної групи, для культури, нації, суспільства, людства. Культурні цінності в їхньому широкому значенні (наукові, політичні, моральні, естетичні, релігійні тощо).

Становлення нового інформаційного суспільства – системна соціокультурна трансформація і перетвореннями, переосмислення, ціннісно-світоглядних засад освітньої практики і ціннісно-світоглядного наповнення педагогічного процесу.

Натуралістичний психологізм – джерело цінностей у біопсихологічно інтерпретованих потребах людини (Дж. Перрі, Дж. Дьюї, Р. Льюїс).

Аксиологічний трансценденталізм баденської школи неокантіанства (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт).

Персоналістичний онтологізм (М. Шелер, Е. Гартман). Культурно-історичний релятивізм (В. Дільтей, О. Шпенглер, П. Сорокін). Соціологізм М. Вебера. Американська філософія (Дж. Барнет, Г. Бруді, Дж. Брунер, Л. Рат, Б. Сміт, Ф. Фенікс та інш.).

Тенденції аксіологізації вітчизняної філософії освіти.

Забезпечення конкурентноспроможності впливу системи освіти і освітньо-виховних практик на ціннісну свідомість особистості.

Рекомендована література

Базова:

1. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : Підручн. для вищ. навч. закл. Вид. 4-те, випр. та доп. – К. : Юрінком Інтер, 2016. 552 с.
2. Андрущенко В., Бойченко М., Гомілко О. [та ін.]. Філософія і методологія розвитку вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів : монографія. – К. : Пед. думка, 2011. — 320 с.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) – М.: Изд-во “Совершенство”, 1998. – 608 с.
4. Данильян О. Г. Філософія : підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків : Право, 2018. – 432 с.
5. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології: Навч. посібник. – Київ, 2016. 227 с.
6. Кант І. Критика практичного розуму. – К.: Юніверс, 2004. 240 с.
7. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
8. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
9. Лутай В. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник. – К.: Центр “Магістр – S” Творчої спілки вчителів України, 1996. 256 с.
10. Платон. Государство // Платон. Собрание сочинений в 4-х т. Т. 3. – М.: Наука, 1994.
11. [Саух П. Ю.](#) Философия – образование – воспитание. Треугольник успеха учебно-воспитательного процесса [Электронный ресурс] / В. Ю. Саух // [Вестник Житомирского государственного университета имени Ивана Франко. Педагогические науки](#). 2018. Вып. 3. С. 87-97. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_3_17
12. Саух П.Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас»: монографія. –Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012.
13. Філософія: підручник для студентів вищ.навч.закл. / Л. В. Губерський, В. П. Андрущенко, А. О. Баумейстер, І. С. Добронравова, В. В. Ільїн /за ред. Л. В. Губерський. – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Харків : Фоліо, 2018. 620 с.

Додаткова:

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю: 2-ге вид. допов. – К.: Знання України, 2008. 819 с.
2. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [монографія] / Биков В. Ю. – К.: Атіка, 2008. 684 с.
3. Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За ред. Тору Ійосі та М.С. Віджая Кумара, пер. з англ. А. Іщенко, О. Насика. – К.: Наука, 2009. 256 с.
4. Волинка Г.І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вища освіта, 2005. 543 с.
5. Клепко С.Ф. Конспекти з філософії освіти. – Полтава: ПОІППО, 2007. 420 с.
6. Садоха О., Варич Н.. Метаморфози справедливості в освітніх практиках– Х.: ХІФТ, 2017. 202с.
7. [Саух П. Ю.](#) Философия и методология стратегии поликультурного образования [Электронный ресурс] / В. Ю. Саух // [Вестник Житомирского государственного](#)

[университета имени Ивана Франко. Философские науки](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vzduffn_2016_1_3) . 2016. Вып. 1. - С. 5-9. Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vzduffn_2016_1_3

8. Саух П.Ю. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям». – Рівне, 2001. 219 с.

9. Щедровицкий П. Г. Проблема онтологии в истории философии и системомыследеятельностной методологии (фрагмент текста “Очерки методологического быта”, 1986–1988 г.г.) // <http://www.fondgr.ru/lib/chteniya/xiii/texts/1>

10. Філософські основи освіти : конспект лекцій для студ. Укр. інж.-пед. акад. – Харків : УПА, 2019. 113 с.

11. Філософські основи освіти : метод. вказ. до проведення практичних занять для студ. Укр. інж.-пед. акад. – Харків : [УПА.], 2019. 21 с.

12. Філософські основи освіти: метод. вказ. до організації та планування самостійної роботи для студ. Укр. інж.-пед. акад. – Харків, [УПА.], 2019.35 с.

13. Афанов А. П. Філософія :навч. посібник для студентів нефілософських спеціальностей. – Маріуполь : ПДТУ, 2014. 175 с.

14. Кралуц П. М. Історія філософії України : підручник. – К. : КНТ, 2015. 652 с

15. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів – Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

16. Вандишев В.М. Феномен української філософії: пошук ідей: Монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 144 с.

17. Петрушенко В. Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. –Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.

18. Хамітов Н.В. Філософська антропология: словник. Видання 2-е, доповнене та перероблене – К.: КНТ, 2014. 472 с.

ІНОЗЕМНА МОВА ТА АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО

Змістовий модуль 1. Академічне письмо в професійній діяльності науковця

Тема 1. Загальні характеристики академічної іноземної мови.

Tone, audience, purpose, stages of writing, ideas. Paragraph: topic sentence, supporting sentence, concluding sentence. End of paragraph signals. Unity and coherence. Transition signals: sentence connectors, clause connectors, others. Logical order. Kinds of logical order: chronological order, logical division of ideas, comparison / contrast. Subordinators. Comparison transition signals. Contrast transition signals. Conjunctions. Concrete support for the topic sentence. Direct / indirect quotation. Reporting verbs and phrases. Paraphrasing. Types of sentences: independent clause and dependent clause.

Академічна доброчесність. Цінності академічної доброчесності. Плагіат. Порядок врегулювання порушень у сфері академічної доброчесності.

Тема 2. Граматика в іноземній академічній мові

Spoken English and written English. Verb forms: verb tenses, the future, modal verbs, the passive. The infinitive, the gerund, participles. Noun phrases, possessives and demonstratives. Numbers and measurements. Pronouns. Quantifiers. Adjectives, adverbials, comparison, prepositions. Phrasal verbs and patterns with prepositions. Direct and indirect speech. Adverbial clauses, conditional clauses, noun clauses, relative clauses. Irregular noun plurals. Irregular verb forms. Word endings: pronunciation and spelling. Word-building. American English.

Змістовий модуль 2. Представлення результатів професійної діяльності науковця в міжнародному академічному середовищі

Тема 3. Підготовка статті в престижне іноземне видання (Scopus, Web of Science).

Вибір журналу. Тематика журналу. Перевірка рівня журналу по базам Scopus та Web of Science. Комунікація з редактором журналу. Особливості структури статті залежно від журналу. Анотації. Політика цитування. Рекомендовані міжнародні стилі цитування:

MLA (Modern Language Association) style, APA (American Psychological Association) Style, Chicago / Turabian / Harvard Style, ACS (American Chemical Society) Style, AIP (American Institute of Physics) Style, IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineering) Style, Vancouver Style, OSCOLA. Відмова в публікації. Електронні бібліотеки журналів (наприклад, Wiley).

Тема 4. Презентація наукового дослідження на конференції.

Вибір наукового заходу: конгресу, конференції, семінару, воркшопу. Перевірка достовірності інформації щодо проведення наукового заходу. Очна або заочна участь у заході. Комунікація з організаторами заходу. Організаційні внески. Підготовка тез або статті. Можливості гранту на участь, публікацію та поїздку. Відмова в участі. Міждисциплінарні наукові заходи. Підготовка виступу та презентації Power Point. Запитання та відповіді після доповіді. Міжнародна наукова дискусія. Термінологічні розбіжності в міжнародних та міждисциплінарних наукових контекстах.

Тема 5. Професійне спілкування з іноземними науковцями.

Усне та письмове професійне спілкування. Знайомство з іноземними науковцями на конференціях. Візитка, інформація о професійних досягненнях на офіційних сайтах роботодавців, розміщення публікацій на міжнародних спеціалізованих наукових сайтах. Перевірка інформації о потенційних зарубіжних партнерах. Моніторинг можливості спільних міжкультурних досліджень с подальшим опублікуванням результатів. Входження в міжнародні проектні консорціуми. Правила листування та наукова етика в спільних публікаціях та проектах.

Рекомендована література

Базова література:

1. Oxford Guide to English Grammar / Ed. J. Eastwood; Oxford University Press, 1994. – 446 p. – ISBN 0194313514
2. Writing Academic English / Ed. A. Oshima, A. Hogue; Addison Wesley Longman, 1999. – 267 p. – ISBN 0-201-34054-2
3. Вища освіта в Україні: порядок денний реформ / За заг. ред. Є. Б. Ніколаєва. – Київ: Представництво Фонду Конрада Аденауера, 2017. – 61 с.
4. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруї ; Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. – Київ : УБА, 2016. – Електрон. вид. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – 117 с. – ISBN 978-966-97569-2-3.

Додаткова література:

5. Author webinars. Wiley https://authorservices.wiley.com/author-resources/Journal-Authors/Prepare/webinars/index.html?elq_mid=41821&elq_cid=1351145&elqCampaignId=26250&utm_campaign=26250&utm_source=eloquaEmail&utm_medium=email&utm_content=Email+4b-RC-MULTI-Global-en-W26JP-Effectively+and+Efficiently+Creating+Your+Paper+Webinar&elqTrackId=3ce860a1f17f4cbf8026c9df5035724c&elq=02f2917df44e4dc7ac3b62c8c76de51c&elqaid=41821&elqat=1&fbclid=IwAR1X3n1wQ1G4RLZxMvYQZBUvkR-8x0wrN9lsc9qjjmgwUnc0zIY17cE8WE
6. APA Formatting and Style Guide/Purdue Online Writing Lab. URL: <https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/664/01/>
7. Browse Citations in APA/University Libraries, University at Albany, State University of New York. 2014. URL: <http://library.albany.edu/cfox>
8. Chicago-Style Citation Quick Guide: Notes and Bibliography//The Chicago Manual of Style/University of Chicago Press. Chicago: University of Chicago Press, 2010. URL: http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

9. Chicago-Style Citation Quick Guide: Author-Date//The Chicago Manual of Style/University of Chicago Press. Chicago: University of Chicago Press, 2010. URL: http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html
10. Citing and referencing: Vancouver: a guide to the styles recommended by Monash schools and departments for students and researchers/Monash University Library. 2015. URL: <http://guides.lib.monash.edu/citing-referencing/vancouver>
11. Guide to Harvard style of Referencing/Anglia Ruskin University. 6th ed. 2016. URL: <http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>
12. Instructions to Authors of Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology <https://www.tpmmap.org/instructions-to-authors-2/>
13. Publishing should be rewarding not frustrating. Wiley https://secure.wiley.com/your-publication-journey?elq_mid=40451&elq_cid=1351145&elqCampaignId=24853&utm_campaign=24853&utm_source=eloquaEmail&utm_medium=email&utm_content=EM-R-DG-HFYNP-Learn-Dynamic-RM000460&elqTrackId=49f537d0d7974147994813044a6f45ef&elq=5329f222ed614cd6bdd81867d7f8f24f&elqaid=40451&elqat=1&elqCampaignId=24853&elqcst=272&elqcsid=12548
14. Ready to Submit? Wiley https://secure.wiley.com/submit-your-research?elq_mid=40563&elq_cid=1351145&elqCampaignId=24853&utm_campaign=24853&utm_source=eloquaEmail&utm_medium=email&utm_content=EM-R-DG-HFYNP-Purchase-RM000460&elqTrackId=9fe063ce840542c5bfa4864d0c8cbe78&elq=516d75624ec946009ae0f937e0604433&elqaid=40563&elqat=1&elqCampaignId=24853
15. Social Sciences Research Network subscriptions <https://www.ssrn.com/index.cfm/en/subscribe/>
16. Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology <https://www.tpmmap.org/index-abstracts/>
17. Wiley online library <https://onlinelibrary.wiley.com/>

ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА ПРОЄКТНА ДОСЛІДНИЦЬКО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ

Змістовий модуль 1.

Теоретичні основи організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті

Тема 1. *Методологія та сутність організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті.*

Загальнометодологічні підходи та принципи організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті. Обґрунтування доцільності та необхідності організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності. Системний підхід як підґрунтя методології організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті. Науковість та практикорієнтованість як основні принципи.

Теоретичні основи проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті. Сутнісні характеристики організаційної діяльності та приклади її використання в науково-дослідній діяльності. Організаційна діяльність як функція управління. Процес розподілу видів робіт, що виконуються в науково-дослідній діяльності. Основи організаційного проєктування.

Інновації як основа змін освітньої практики. Управління впровадженням інновацій в освітню практику.

Технологія організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності науковця. Приклади успішних практик організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті.

Тема 2. *Організація проєктної дослідницько-інноваційної діяльності науковця*

Сутнісні характеристики ключових дефініцій: «дослідно-інноваційна діяльність»; «наукова діяльність як проєкт»; «організація наукової діяльності»; «інноваційний освітній продукт».

Проектування освітніх процесів. Проектна діяльність науковця як різновид інноваційної діяльності. Особливості її перебігу та передумови ефективної організації. Організація проведення, процедура та врахування результатів PEST- та SWOT- аналізів в проєктній дослідно-інноваційній діяльності науковця. Розробка програми дослідницько-інноваційної діяльності науковця як інноваційного проєкту. Виокремлення результатів (продуктів) дисертаційного дослідження, обґрунтувати їх унікальності та оформлення для презентації науковій спільноті.

Тема 3. Нормативно-правове забезпечення проєктної дослідницько-інноваційної діяльності науковця

Нормативно-правове забезпечення здійснення дослідно-інноваційної діяльності в освіті (чинна законодавча база). Порядок здійснення дослідно-інноваційної діяльності в освіті та рівні її реалізації (локальний, регіональний, загальноукраїнський, міжнародний). Інноваційна ініціатива науковця та передумови складання заявки на проведення експерименту. Процедура складання заявки на проведення експерименту всеукраїнського, регіонального, локального рівнів. Проходження процедури її подання до відповідного органу управління освітою.

Змістовий модуль 2.

Технологія проєктного менеджменту в наукових дослідженнях

Тема 4. Проєктний менеджмент як технологія управління інноваційним розвитком освіти

Інноваційний розвиток освіти: відповіді на виклики, напрями реформування тощо. Проєктний менеджмент: сутність та структура.

Проєктний менеджмент в наукових дослідженнях: практика управління. Сутність управління освітньо-науковими проєктами. Підготовка, планування, реалізація та завершення освітньо-наукового проєкту. Кадровий менеджмент проєктної дослідницько-інноваційної діяльності науковця.

Відстеження процесу реалізації освітньо-наукового проєкту. Визначення якості освітньо-наукового проєкту. Показники ефективності та результативності проєктної дослідницько-інноваційної діяльності науковця.

Тема 5. Організація наукових досліджень на основі проєктного менеджменту

Наукові дослідження в освіті та їх організація на основі проєктного менеджменту. Проектування заявки для здійснення дослідно-інноваційної діяльності науковця: розроблення ідей та виявлення протиріч в теоретичних надбаннях та в освітній практиці. Розробка проєктної ініціативи. META-тест. Розкладання мети за SMART-формулою. Визначення загальної стратегії написання дисертаційного дослідження. Планування та описання продуктів дослідження. Карта та план структури дисертаційного дослідження як проєкту (PSP). Планування контрольних точок дисертаційного дослідження як проєкту. Робочий пакет (WP). План наукової діяльності. Опис ресурсного забезпечення. Матриця зацікавлених осіб. Lessons Learned.

Тема 6. Забезпечення якості реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів.

Сутність і технологія забезпечення якості реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів. Ресурсне забезпечення реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів. Тайм-менеджмент як технологія забезпечення якості реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів. Описання якості реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів.

Факторно-критеріальне моделювання та технологія кваліметричного підходу забезпечення якості реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів. Процедура створення кваліметричної моделі процесу реалізації інноваційних освітньо-наукових проєктів. Оформлення кваліметричної моделі за темою дисертаційного дослідження в

табличному редакторі excel. Процес використання кваліметричної моделі та інтерпретація результатів замірів за її допомогою.

Змістовий модуль 3.

Презентаційна діяльність науковця

Тема 7. Створення портфоліо інноваційного освітньо-наукового проєкту та його презентація науковій спільноті.

Портфоліо освітньо-наукового проєкту як впорядкований, грамотно оформлений набір результатів дисертаційного дослідження. Методика формування портфоліо освітньо-наукового проєкту. Сутнісна характеристика портфоліо освітньо-наукового проєкту. Складові та оформлення портфоліо освітньо-наукового проєкту. Етапи створення портфоліо освітньо-наукового проєкту. Моделі портфоліо. Оцінювання (евалюація).

Тема 8. ІТ-технології в організаційній та проєктній дослідницько-інноваційній діяльності в освіті

ІТ-технології для організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті. Використання сервісів google в процесі організаційної та проєктної дослідницько-інноваційної діяльності в освіті: Gmail, Google Drive, Google Docs Google Sheets, Google Forms, Google Calendar, Google Scholar. Можливості застосування ІТ-технологій у власному дисертаційному дослідженні як освітньо-науковому проєкті.

Рекомендована література

Базова література:

18. Проєктний менеджмент для інноваційного розвитку освітніх організацій України: навч. посіб. для підготовки магістрів за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проєктами», підвищення кваліфікації слухачів, керівників навчальних закладів/З. В. Рябова, А. Б. Єрмоленко, Т. А. Махиня та ін.; за заг. ред. академіка В. В. Олійника, маг. Ф. Фреха; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; КультурКонтакт Австрія. — К., 2016. — 118 с.

19. Newton, R. (2008). The Project Manger's Book of Checklists. Everything you need to complete a project successfully, smoothly and on time. Harlow: Pearson

20. Адаптивне управління: міжгалузеві зв'язки, науково-прикладний аспект: Кол. Монографія / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, З. В. Рябова та ін./ За заг. і наук. ред. Г. В. Єльнікової. — Х.: Мачулін, 2017. — 440 с.

21. Керівництво з управління інноваційними проєктами і програмами організацій [електронний ресурс]. — Режим доступу: www.pmpofy.ru/content/rus/65/659-article.asp

22. Лук'янова Л. Технологія організації проєктної діяльності / Л. Лук'янова // Імідж сучасного педагога. — 2009. — № 10. — С. 16–21.

Додаткова література:

6. Кваліметрія в управлінні: гуманістичний контекст : навчальний посібник. / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурласенко, В. В. Медвідь; за заг. ред. Г. А. Дмитренка. — Житомир, 2016. — 336 с.

7. Project Management Institute. Standard for Portfolio Management, The. — PMI, 2006. — С. 79. — ISBN 978-19-30-6-999-08.

8. The Definitive Guide to Project Management. Nokes, Sebastian. 2nd Ed. n. London (Financial Times/Prentice Hall): 2007. ISBN 978-0-273-71097-4

9. Моніторинг проєктів Темпус (процедура підготовки і проведення). Ключові рекомендації виконавцям за результатами моніторингов [Електронний ресурс]/Національний Еразмус+ офіс в Україні. — 2015. — Режим доступу: www.erasmusplus.org.ua/

10. Новикова Т. Г. Папка індивідуальних досягнень — «портфоліо»//Директор школи. — 2004. — № 7. — с. 45–48.

11. Оліфіра Л. М. Управління проєктами в закладі освіти: навч. програма спецкурсу для слухачів курсів підвищення кваліфікації (кер. навч. закладів) очно-дистанційної форми навч. / Л. М. Оліфіра; НАПН України; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». — К., 2015. — 36 с.

12. Проектный менеджмент для проектноориентированных компаний [электронный ресурс]. — Режим доступа: www.pmpofy.ru/content/rus/65/659-article.asp
13. Рябова З. В. Метод проектів у розвитку якості початкової освіти / З. В. Рябова, Г. Ю. Кравченко. — Харків: Вид-во «Ранок», 2013. — 145 с.
14. Саламатова А. О. Ідентифікація загальних характеристик проектно орієнтованих організацій / А. О. Саламатова // Формування ринкової економіки: наук. зб. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; відп. ред. О. О. Беляєв. — 2010. — Вип. — 24. — С. 244–258.
15. Сутність проектного підходу до управління організацією [електронний ресурс]. — Режим доступа: pidruchniki.com/19610401/menedzhment/upravlinnya_proektami

ВИКЛАДАННЯ І НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Змістовий модуль 1.

Теоретичні основи викладання і навчання в сучасній вищій освіті

Тема 1. Вища освіта України як система

Розбудова системи вищої освіти в Україні. Теоретичні основи системного, кібернетичного підходів до організації діяльності вищої освіти в Україні. Характеристика елементів системи вищої освіти в Україні: їх взаємозв'язок та вплив на формування стратегії розвитку закладу вищої освіти.

Загальнонаукові підходи щодо створення освітніх програм (освітньо-професійних та освітньо-наукових): основні підходи, структура, нормативне забезпечення, оформлення. Характеристика профілю освітньо-професійної програми. Вимоги до його оформлення та оприлюднення.

Тема 2. Нормативно-правове забезпечення діяльності системи вищої освіти

Державна політика в галузі вищої освіти. Чинне нормативно-правового забезпечення діяльності системи вищої освіти. Терміни, які зазначені в Законах України «Про освіту»; «Про вищу освіту» та ін. Використання чинних нормативних документів для розв'язання суперечностей, що виявлені під час аналізу наукових джерел власного дисертаційного дослідження.

Тема 3. Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу в національній вищій школі.

Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу – як єдина система планування, реалізації та оцінювання освітніх програм і мобільності студентів за допомогою визнання навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання. Характеристика ЄКТС з позицій ключового інструменту Європейського простору вищої освіти. Метарамки «Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти» (РК ЄПВО) та «Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя» (ЄРК): їх призначення та використання. Процедура використання ЄКТС для створення, реалізації та моніторингу освітніх програм для закладів вищої освіти. Навчання впродовж життя та роль ЄКТС у цьому процесі. Вітчизняний і світовий досвід освіти дорослих.

Змістовий модуль 2.

Педагогіка вищої школи

Тема 4. Методологія організації освітнього процесу в закладах вищої освіти

Характеристика освітнього процесу в закладах вищої освіти (його трикомпонентна основа: взаємодія викладача та студента щодо засвоєння змісту освіти). Особливості організації освітнього процесу в закладі вищої освіти. Кращі практики. Дидактичний п'ятикутник, логіка засвоєння навчального матеріалу, структурно-логічна схема. Планування освітнього процесу. Характеристика базових понять: «Рамка кваліфікацій»; «Кваліфікація»; «Компетентності»; «Якість освіти»; «Якість кваліфікації»; «Результати навчання»; «Кредит ЄКТС». Їх значення під час формування змісту навчальних дисциплін. Показники ефективності та результативності перебігу освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Тема 5. Професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти

Характеристика професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Посадові обов'язки та права. Національна рамка кваліфікацій та професійна компетентність науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Інтегральна компетентність, загальні та спеціальні компетентності. Моделювання професійного розвитку та кар'єрного зростання науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Кваліметричний підхід до оцінювання стану професійної компетентності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти.

Тема 6. Організація навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Сутність і технологія навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Характеристика навчальної діяльності здобувачів освіти та відстеження рівня її сформованості. Методи та форми організації навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Комунікаційна культура суб'єктів навчальної взаємодії. Психолого-педагогічний супровід навчальної взаємодії учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти. Педагогічний консалтинг. Науково-методичний супровід діяльності науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти. Використання ІТ для забезпечення ефективності організації навчальної взаємодії в освітньому процесі закладу вищої освіти. Online-дидактика. Сутність, позитивні та негативні сторони e-learning.

Змістовий модуль 3.

Забезпечення якості надання освітніх послуг закладом вищої освіти

Тема 7. Внутрішня система забезпечення якості освіти

Характеристика системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (внутрішня та зовнішня система). Система внутрішнього забезпечення якості. Характеристика процедур і заходів системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Закон України «Про вищу освіту». Стаття 16. «Система забезпечення якості вищої освіти». Виконання підпункту щодо «... забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату». Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти.

Тема 8. Маркетингові комунікації в професійній діяльності викладача закладу вищої освіти

Маркетингові комунікації: сутність, цілі, завдання, основні технології.

Процедура визначення цільової аудиторії: організація спілкування та взаємодії в режимі реального часу та в online-режимі. Презентаційна діяльність науково-педагогічного працівника. Використання сервісів Інтернет, зокрема сервісу Google Scholar. Маркетингова інформація в освіті: шляхи отримання та використання. Маркетингові дослідження в діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти. Маркетингові комунікації закладу вищої освіти в формуванні позитивної репутації. Створити маркетингове дослідження з використанням сервісів Інтернет в процесі роботи над дисертацією.

Рекомендована література

Базова література:

1. Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система. Довідник користувача. URL: <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf>
2. Маркетингові комунікації: сутність, цілі, завдання. URL: <http://library.if.ua/book/126/8260.html>
3. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна, Н. В. Любченко [та ін.]. – К. : НАПН України, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2017. – 316 с.

4. Педагогічний консалтинг: навч. посіб. / Т. А. Борова, З. В. Рябова, Г. Ю. Кравченко, О. О. Почуєва. – Луцьк; Терен. 2019. – 324 с.
5. Про вищу освіту: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004// Офіц. веб-портал ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
6. Про освіту: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380// Офіц. веб-портал ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки методичні рекомендації. Авторський колектив Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Регейло, Ю. Скиба, Г. Чорнойван, О. Ярошенко ; за ред. О. Ярошенко. – К. Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – 72 с.
8. Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки : препринт (аналітичні матеріали) ; у 2-х частинах / Авторський колектив: Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Регейло, Ю. Скиба, Г. Чорнойван, О. Ярошенко ; за ред. О. Ярошенко. – К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2018. – Ч. 2. – 105 с
9. Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців з педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу : монографія / З. В. Рябова, І. І. Драч, Н. О. Приходькіна [та ін.]. — К. : ТОВ «Альфа-Реклама», 2014. — 338 с.

Додаткова література:

10. Адаптивне управління: міжгалузеві зв'язки, науково-прикладний аспект: Кол. Монографія / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, З. В. Рябова та ін./ За заг. і наук. ред. Г. В. Єльнікової. – Х.: Мачулін, 2017. – 440 с.
11. Аналіз нормативно-правового регулювання сфери вищої освіти щодо забезпечення системи якості освіти та основні аспекти його вдосконалення та подальшого розвитку. URL: <https://projects.lnu.edu.ua/quaere/wp-content/uploads/sites/6/2018/03/Аналіз-нормативно-правової-бази-IFNUL-draft.pdf>
12. Борова Т.А. Використання моделі коучингу із залученням моніторингових технологій // Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії». – 2006. – №6 – С.69–73.
13. Братищенко І. В. Управлінське консультування як інструмент організаційного розвитку навчального закладу / І.В. Братищенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lib2.znaimo.com.ua/docs/400/index-981895.html>
14. Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергеевої. — Київ : Інтерсервіс, 2018. — 540 с.
15. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.] ; Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Переяслав-Хмельниць. : Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 284 с.
16. Котлер Ф. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / Ф. Котлер, Карен Ф. А. Фокс, [пер. с англ.] – К.: УАМ, Вид. Хімджест, 2011. – 580 с.
17. Освітній менеджмент в умовах змін: Навчальний посібник / Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. / За ред. В. Олійника, Н. Протасової. – Луганськ: СПД Резніков В. С., 2011. – 308 с.
18. Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління в освіті : монографія / Зоя Вікторівна Рябова. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 268 с.
19. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв [та ін.] ; Ін-т обдар. дитини АПН України. – К. : Пед. думка, 2008. – 471 с.

НАУКОВІ ЕЛЕКТРОННІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВІДКРИТІ ЖУРНАЛЬНІ СИСТЕМИ

Змістовий модуль 1.

Системи наукометрії та наукової комунікації

Тема 1. Наукометрія.

Наукометрія та її завдання. Лейденський маніфест наукометрії (2014). Бібліографічна та реферативна база даних з інструментами для відстеження цитованості статей. Альтернативні метрики та методологія оцінювання ефективності дослідницької діяльності.

Тема 2. Бази даних у науковій комунікації

Пошук наукової інформації в мережі Інтернет. Пошукові системи. Основні завдання й функції пошукової системи та бібліометричної бази даних Google Scholar. Робота з профілем у Google Scholar: реєстрація, створення аканту, пошук, додавання і видалення статей. Інформаційно-аналітична система «Бібліометрика української науки». База даних повнотекстових періодичних видань компанії EBSCO Publishing. Українська загальнодержавна реферативна база даних «Україніка наукова» Національної бібліотеки України імені Вернадського.

Тема 3. Наукометричні показники і міжнародні платформи

Індекс Хірша, або h-індекс, Індекс цитування, Імпакт-фактор (ІФ або IF), Квартиль. Український індекс наукового цитування (УІНЦ) як система науко метричного моніторингу суб'єктів наукової діяльності України.

Основні завдання й функції наукометричної платформи Web of Science. Пошук інформації у наукометричній платформі Web of Science. Українські журнали у наукометричній платформі Web of Science.

Характеристика, можливості і завдання наукометричної платформи Scopus. Основні функції наукометричної платформи Scopus. Представлення українських видань у Scopus.

Тема 4. Відкриті системи ідентифікації та підтримки наукової діяльності

Міжнародні стандартні ідентифікатори. Цифрові ідентифікатори об'єктів DOI (Digital Object Identifier). Сучасні проблеми ідентифікації авторів та наукових публікацій в мережі Інтернет. Підходи до унікальної ідентифікації авторів. ORCID (Open Researcher and Contributor ID) як складова рейтингу вченого. Імпорт ресурсів в ORCID з Google Scholar.

Платформа Publons як засіб підтримки наукової діяльності. Особливості використання профілю Publons. Publons для вченого, створення профілю, коригування та налаштування профілю Publons.

Платформа ResearchGate як науковий портал та соціальна мережа дослідників. Основні сервіси. ResearchGate для вченого, створення профілю, коригування та налаштування профілю. Особливості використання профілю ResearchGate для підтримки наукової діяльності та наукової комунікації.

Програма VOSviewer як інструмент для побудови і візуалізації бібліометричних мереж.

Змістовий модуль 2.

Наукові електронні бібліотечні системи

Тема 5. Мета, завдання та функціональні можливості сучасних електронних бібліотек.

Бібліотеки в системі наукової електронної комунікації. Типологічні особливості електронних бібліотек світу. Українські електронні бібліотеки. Організація і технологія роботи електронних бібліотек. Інституційні репозитарії. Електронні ресурси: визначення, типологія і характеристики. Аналіз програмних платформ для створення наукових

електронних бібліотек. Електронна бібліотека НАПН України як засіб впровадження результатів науково-педагогічних досліджень.

Тема 6. Сервіси наукових електронних бібліотек. Опис депозиту та внесення ресурсу до сховища.

Сервіси: основні навігаційні, пошукові, реєстрації та підтримки користувача. Імпорт та експорт ресурсів між електронними бібліотеками. Навігація по сайту, за ресурсами, сервіси перегляду. Реєстрація: аутентифікація, ідентифікація та авторизація користувача.

Функції, вимоги, фактори бібліографічного опису. Формати файлів завантаження до електронної бібліотеки. Етапи опису депозиту і алгоритм внесення ресурсу. Основні завдання бібліотечної статистики для моніторингу впровадження результатів досліджень. Особливості використання статистичного модуля IRStats2.

Змістовий модуль 3.
Електронні журнальні системи
та технології підготовки і подання наукових статей до друку

Тема 7. Стандарти оформлення пристатейних списків наукових джерел.

Бібліографічний опис. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Зарубіжні стандарти оформлення бібліографічних описів: APA, IEEE та ін. Програмний інструментарій для генерування пристатейних списків наукових джерел: VAK.in.ua, Bibtex, EndNote, RefMan, RefWorks, Mendeley, Papers, модуль бібліографії ICI Publisher Panel, BibMe (<http://www.bibme.org>), «Cite this for me» (<http://www.citethisforme.com>), Citefast (<http://www.citefast.com>), Citation Machine (<http://www.citationmachine.net>), EasyBib (<http://www.easybib.com>), Zotero (<http://www.zotero.org>) та ін. Автоматизоване генерування слухачами бібліографічних описів різних стандартів за допомогою онлайн ресурсів.

Тема 8. Транслітерація. Онлайн ресурси транслітерації

Транслітерація. Стандарти україномовної транслітерації (Паспортний (КМУ 2010). Онлайн ресурси транслітерації української мови: СЛОВНИК.ua (<http://www.slovnyk.ua/services/translit.php>), УКРЛІТ.ORG (<http://ukrlit.org/transliteratsiia>), «Стандартна українська транслітерація» (<http://translit.kh.ua>). Транслітерування текстів з української мови у різних форматах за допомогою онлайн ресурсів транслітерації.

Тема 9. Плагіат у науці. Програмні засоби перевірки текстів на збіг.

Поняття плагіату, самоплагіату та їх основні види. Плагіат у науці: текстовий, програмних кодів, у нетекстових джерелах. Популярні програмні засоби та онлайн ресурси автоматичного відстеження плагіату у текстових документах. Рекомендований інструментарій: UNICHECK, eTXT Антиплагіат, Viper. Перевірка слухачами наукових текстів на плагіат за допомогою вказаних засобів.

Тема 10. Етапи редакційно-видавничого процесу. Відкрита журнальна система Open Journal Systems

Огляд етапів редакційно-видавничого процесу. Завантаження рукопису в електронній відкритій журнальній системі OJS; дії автора на етапі рецензування та редагування. Відхилення рукопису: можливі причини; процедура апеляції. Схвалення до друку: взаємодія автора з редакційною групою (редактором розділу, коректором, літ. редактором) на різних етапах. Поширення та популяризація статті в мережі засобами ІКТ (архівування, індексування, поширення в соціальних мережах).

Рекомендована література Базова

Монографії

1. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / [Спірін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В. та ін.]; за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. К.: Педагогічна думка, 2012. 176 с.
2. Інформаційно-аналітична підтримка педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу: посібник / за наук. ред. О. М. Спіріна. Київ: ФОП Ямчинський О. В. 2019. 157 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711103>

Посібники, рекомендації

3. Інформаційно-аналітична підтримка педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу: посібник [Електронний ресурс] / [Іванова С. М., Кільченко А. В., Лабжинський Ю. А., Лупаренко Л. А. та ін.] ; за наук. ред. проф. Спіріна О. М. – К.: ФОП Ямчинський О.В., 2019. – 157 с. – Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/719178>
4. Краткое пособие по поиску информации в Web of Science. URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/wok5_wos_qrc_ru.pdf
5. Новицька Т. Л. Використання статистичного модуля IRStats2: методичні рекомендації / за наук. ред. С. М. Іванової. К.: ІТЗН НАПН України, 2016. 35 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>

Статті

6. Бібліометрика української науки: інформаційно-аналітична система / Л. І. Костенко, О. І. Жабін, О. Ю. Кузнецов [та ін.] Бібл. вісн. 2014. № 4. С. 8–12.
7. Бушуєв С., Білощицький А., Гогунський В. Наукометричні бази: характеристика, можливості і завдання. Управління розвитком складних систем, № 18, 2014 URL: <http://journals.urau.ua/urss/article/view/38667>.
8. Іванова С. М. Проблема розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників з використанням відкритих електронних науково-освітніх систем. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. № 6 (68). С. 291-305. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2693>.
9. Лупаренко Л. А., Рекомендації з інсталяції та використання програми для пошуку плагіату Etxt Антиплагиат, Київ, Україна: ІТЗН НАПН України, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://eprints.zu.edu.ua/16566>
10. Солов'яненко Д. Політика індексації видань у наукометричних базах даних Web of Science та SciVerse Scopus. Бібліотечний вісник, №1, с. 6–21, 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2012_1_2.
11. Спірін О. М., Яцишин А. В., Іванова С. М., Кільченко А. В., Лупаренко Л. А. Використання електронних систем відкритого доступу для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень. *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 55, №5, с. 136–174, 2016. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1501>.
12. Ярошенко Т., Борисова Т. Наукова комунікація в цифрову епоху: з точки зору дослідників, видавців, бібліотекарів. Вісник Книжкової палати. 2015. № 4. С. 44 – 49.
13. Hirsch J.E. An index to quantify an individual's scientific research output / J.E. Hirsch // PNAS. – 2005. V. 102, N 46. P. 16569–16572. doi: 0.1073/pnas. 0507655102

Інші матеріали

14. Лейденський маніфест для наукометрії / Diana Hicks, Paul Wouters, Ludo Waltman, Sarah de Rijcke & Ismael Rafols. URL: <http://sociologos.net/node/484>
15. Керівництво для авторів журналу «Інформаційні технології і засоби навчання» <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/submissionguide>

16. Як постійно моніторити наукові статті з конкретної тематики і при цьому не надто перепрацювати? Маю 9, 2016 <https://medium.com/@romansabodash>
17. Рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#n99>
18. Он-лайн ресурс автоматичного оформлення наукових джерел стилю IEEE: <http://www.citethisforme.com/ieee>.
19. «Про новий стандарт «Бібліографічне посилання. загальні положення та правила складання» (ДСТУ 8302:2015)» <http://www.nas.gov.ua/publications/news/Documents/Radchenko-DSTU.pdf>
20. ВД "Академперіодика" НАН України: приклади оформлення використаних джерел <http://www.nas.gov.ua/publications/news/Documents/%D0%9E%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB.pdf>

Допоміжна

21. Електронна бібліотека України. Наука і освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uateka.com/uk/article/science>
22. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника URL: <http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/resursi-ifondi/elektronni-resursy/>
23. Наукова бібліотека ДВНЗ «Ужгородський національний університет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
24. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.ukma.edu.ua/>
25. Наукова комунікація в цифрову епоху URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UKMA+SCDA101+2020_T1/about
26. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

Цикл професійної підготовки

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Змістовий модуль 1.

Наука і наукове пізнання. Науковий світогляд дослідника

Тема 1.1. Наука як сфера людської і професійної діяльності.

Наука як сфера діяльності людини, спрямована на отримання знань про навколишній світ, форма суспільної свідомості і соціальний інститут. Новизна і достовірність знань як ознаки науки. Прогностична функція науки. Етапи розвитку науки. Наукові революції. Організація науки і наукової діяльності в Україні. Ознаки наукової діяльності як професійної.

Тема 1.2. Науковий світогляд дослідника.

Науковий світогляд як цілісна система наукових, філософських, політичних, моральних, правових, естетичних понять, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення людини до навколишньої дійсності й самої себе. Відмінність наукового і релігійного світогляду.

Погляди як прийняті людиною достовірні ідеї, знання, теоретичні концепції, передбачення, що пояснюють явища природи і суспільства, є орієнтирами в поведінці, діяльності, стосунках. Переконавання як стійкі погляди, впевненість у правильності власних думок, сукупність знань, ідей, концепцій, теорій, гіпотез, в які людина вважає істиною. Теоретичне мислення як здатність аналізувати, синтезувати, порівнювати, робити висновки, творчо осмислювати знання, розширювати світогляд. Воля, свідомо

саморегуляція поведінки і діяльності як складник світогляду. Особливості наукового світогляду: розуміння минулого й сучасного світу, наукова картина світу, готовність обстоювати свої ідеали і погляди.

Змістовий модуль 2. **Методологія педагогічної науки. Трансдисциплінарність наукових педагогічних досліджень**

Тема 2.1. Провідні ідеї, теорії, концепції педагогічної науки.

Значення наукової ідеї для інтуїтивного пояснення явища, виявлення раніше непомічених закономірностей. Інсайт у дослідницькій діяльності. Теорія як система наукових концепцій, принципів, положень, фактів. Сутність наукової концепції як системи поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, що об'єднані певною головною ідеєю. Концептуальність: визначення змісту, суті, сенсу дослідження. Принципи як вихідні положення певної галузі науки і початкова форма систематизації знань.

Огляд основних сучасних педагогічних теорій і концепцій в Україні, країнах – членах Євросоюзу, США. Розвиток педагогічних ідей освіти дорослих, післядипломної освіти, управління освітою в історичному і порівняльному аспектах.

Тема 2.2. Методологічні підходи в педагогічних дослідженнях.

Аспекти методології: учення про методи пізнання; сукупність пізнавальних методів, прийомів; система наукових принципів, що лежить в основі дослідження; філософська вихідна позиція наукового пізнання, загальна для всіх наукових дисциплін; теорія наукового пізнання в конкретних наукових дисциплінах. Рівні методології: філософський (фундаментальний), загальнонауковий, конкретно-науковий.

Сутність основних методологічних підходів (системного, діяльнісного, особистісного, аксіологічного, андрагогічного, синергетичного та інших) у дослідженнях з освіти дорослих, післядипломної освіти, управління освітою.

Тема 2.3. Методи дослідження.

Метод як спосіб досягнення мети, вирішення конкретного завдання; сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного пізнання дійсності; спосіб дослідження явищ; нормативна модель діяльності, спрямована на виконання певного наукового завдання.

Методи педагогічного дослідження: емпіричні, теоретичні, статистичні, зокрема, у галузі освіти дорослих, післядипломної освіти, управління освітою.

Тема 2.4. Міждисциплінарний і трансдисциплінарний підходи в педагогічному дослідженні.

Комплексність і міждисциплінарність наукового дослідження. Ознаки трансдисциплінарності наукового дослідження: універсальність, багатоаспектність, метапредметність, добротність.

Змістовий модуль 3. Практичне застосування методології дослідження на різних етапах

Тема 3.1. Визначення ідеї, проблеми, теми, актуальності, суперечності дослідження.

Характеристика проблеми дослідження як прогнозування шляхів розвитку нового знання, складного теоретичного або практичного питання, наявності суперечливої ситуації, яка потребує нового розв'язку актуального педагогічного завдання. Формулювання теми як основної думки, завдання, положення, яке необхідно розвинути, як частини наукової проблеми. Розуміння актуальності як важливого, затребуваного сучасністю, назрілого дослідження. Визначення суперечності між наявними теоретичними положеннями і новими педагогічними фактами, які не можна пояснити з

позицій традиційної парадигми. Взаємозв'язок проблеми, теми, актуальності дослідження і суперечності у дослідженнях з освіти дорослих, післядипломної освіти, управління освітою.

Тема 3.2. Формулювання наукового апарату, гіпотези дослідження

Об'єкт наукового дослідження – навколишній матеріальний світ та форми його відображення у людській свідомості людей, цілісні процеси і системи, що охоплюють значні за обсягом і вагомістю параметри. Предмет наукового дослідження – окремі складники, компоненти, закономірності, властивості, якості об'єкту, умови його існування, функціонування, розвитку. Виокремлення предмету дослідження як конкретизація і деталізація області дослідження. Співвідношення загального і часткового у визначенні об'єкта і предмета дослідження. Об'єкти і предмети дослідження в галузі освіти дорослих, післядипломній освіти, управління освітою.

Мета наукового дослідження як перспектива отримання результату у всебічному, достовірному вивченні структури, характеристик, зв'язків об'єкту на основі розроблених у науці принципів і методів пізнання.

Завдання дослідження як кроки до досягнення мети. Орієнтовні завдання дослідження:

- аналіз основних підходів і позицій авторів до розуміння проблеми дослідження за науковими джерелами;
- теоретичне обґрунтування гіпотези і задуму експериментального або емпіричного вивчення проблеми;
- вибір методів дослідження, адекватних його предмету, меті й гіпотезі;
- обґрунтування і опис суті та процедури експериментального (емпіричного) дослідження;
- кількісний аналіз емпіричних даних з застосуванням методів математичної статистики;
- обговорення, змістовна інтерпретація одержаних даних з метою підтвердження або спростування висунутої гіпотези;
- узагальнення результатів дослідження, формулювання основних висновків і практичних рекомендацій.

Цілі і завдання дослідження проблем освіти дорослих, післядипломної освіти, управління освітою.

Гіпотеза як наукове припущення, висунуте для пояснення певних явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок; частина наукової теорії, що дає початок пошуку і дозволяє систематизувати факти. Імовірнісний характер гіпотези. Стадії розвитку гіпотези. Умови перетворення гіпотези в теорію на основі достовірності результатів дослідження.

Тема 3.3. Методологічні основи новизни наукового знання.

Поняття як узагальнена форма наукової думки, що визначає суттєві і необхідні ознаки предметів і явищ, а також взаємозв'язків між об'єктами. Терміни як позначення понять у науці. Визначення поняття і вимоги до нього.

Розкриття методологічних основ новизни дослідження через підходи, теорії, принципи, положення, ідеї, засади, закономірності. Віддзеркалення методології новизни наукового знання за критеріями розробленості концепцій, понятійно-термінологічного апарату, виявленими законами, закономірностями, принципами, правилами, умовами. Методологічні основи накопичення, аналізу, інтерпретації емпіричних даних.

Недосліджені, малодосліджені проблеми і перспективи отримання нового знання у галузі освіти дорослих, післядипломній освіти, управлінні освітою.

Рекомендована література

Базова

1. Дубасенюк О. А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження: навч.-метод. посіб. Житомир: Полісся, 2016. 256 с. •
2. Лаппо В. В. Основи педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 284 с.
3. Науково-педагогічне дослідження : навчальний посібник для магістрантів / Укладачі: Н.Н. Чайченко, О.М. Семенов, Л.М. Артюшкіна, О.М. Рудь. Суми : СОІППО, 2015. 190 с.
4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
5. Хриков Є.М., Адаменко О.В., Курило В.С. та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 248 с.

Додаткова

1. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма „Планер”, 2010. 308с.
3. Зацерковний В.І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
4. Хриков Є.М. Методологія педагогічного дослідження: монографія: Монографія /Є.М.Хриков. – Х.: 2018. 290 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>
  2. Електронна бібліотека НПН України <http://lib.iitta.gov.ua>
  3. Веб-сторінка аспірантури і докторантури УМО: <http://umo.edu.ua/postgraduatepostdoctoral>
  4. Офіційні сайти періодичної літератури:
    - Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти <http://journals.uran.ua/apppfo>
    - Вісник післядипломної освіти серія «соціальні та поведінкові науки» <http://umo.edu.ua/serija-socialjni-ta-povedinkovi-nauki>
    - Електронне наукове фахове видання «Інформаційні технології і засоби навчання» <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt>
    - **Вісник Національної академії педагогічних наук України**
    - <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal>
  5. Офіційні сайти державних, наукових та міжнародних установ:
    - Верховна Рада України www.portal.rada.gov.ua
    - Кабінет Міністрів України www.kmu.gov.ua
    - Національна академія наук України <https://www.nas.gov.ua/>
    - Національна академія педагогічних наук України <http://naps.gov.ua/>
    - Міністерство освіти і науки України <https://mon.gov.ua/ua>
    - Національний інститут стратегічних досліджень <https://niss.gov.ua/>
    - Університет менеджменту освіти <http://umo.edu.ua/>
    - Інститут педагогіки національної академії педагогічних наук України undip.org.ua
    - Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України <http://ipood.com.ua/>
    - Міжнародний Центр Перспективних Досліджень <http://icps.com.ua/>
- Українські науковці в світі (Ukrainian Scientists Worldwide): <http://www.sciencecommunity.org/uk>

ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

Змістовий модуль 1. Особистісний блок. Сучасний учений: ескапіст чи менеджер

Тема 1. Формування вченого як особистості та режим його праці

Виховання творчих здібностей. Головна форма виховання творчих здібностей. Наукове покликання. Зовнішні і внутрішні мотиви, що зумовлюють тягу людини до наукової діяльності. Основні психологічні риси діяльності вчених. Розумові операції (процедури), що знаходять застосування у науковій діяльності (концентрація уваги, оцінювання перспектив, блукання). Емпіричне, аксіоматичне та діалектичне мислення. **Інтелект вченого (нахили, невдоволеність, оптимізм, постановка питання).** Особливості розумової праці. Працелюбність — запорука наукового успіху.

Тема 2. Роль особистості науковця-менеджера у проведенні дослідження

Етика та праксеологія науки. Проблема свободи та відповідальності вченого. Професійний етос науковця в сучасній Україні. Проблема етично-правового регулювання дослідницької діяльності в науках про освіту. Скептицизм як класична форма подолання на шляху до нових ідей. Значення особистої ініціативи у становленні особистості вченого. Критичне осмислення досягнень науки. Уявлення, фантазія та інтуїція у науковій творчості. **Кваліфікація науковця** як поєднання ерудиції та його творчих навичок у проведенні теоретичної й експериментальної роботи.

Тема 3. Науково-педагогічні школи та їх основні ідеї

Виникнення та формування наукових шкіл. Терміни «наукова/науково-педагогічна школа» та «авторська школа». Наукова школа як науковий напрям (наукова течія чи напрям, в якому започатковано нові принципи, підходи, теорії, закони тощо), науково-освітній інститут (об'єднання науково-дослідних і освітніх колективів на базі університету), дослідницький колектив (форма організації наукової діяльності за наявності наукового колективу із визнаним лідером). Наукова школа як неформальний дослідницький творчий колектив у межах певної галузі знання, який під керівництвом відомого вченого – лідера об'єднує кілька поколінь учених-однодумців різних статусів, компетенцій і спеціалізації, займається активною дослідницькою роботою в актуальному напрямі й характеризується спільним стилем роботи, підходами, методами реалізації наукової програми, методиками, науковими традиціями, оригінальністю ідей, наполегливою і цілеспрямованою співпрацею та здобув авторитет і суспільне визнання в цій галузі знань, що дозволяє йому транслювати, крім суто наукового змісту, культурні норми й цінності, культивувати інноваційне мислення і наукову атмосферу, яка сприяє становленню молодих учених.

Науково-педагогічна школа як неформальна спільнота педагогів-дослідників різних поколінь високої наукової кваліфікації на чолі з науковим лідером у педагогічній галузі, об'єднаних спільними підходами до розв'язання педагогічних проблем, стилем роботи й мислення, оригінальністю й новизною ідей та методів реалізації дослідницької програми, яка одержала значні наукові результати, здобула авторитет та громадське визнання в педагогічній науці. Українські науково-педагогічні школи.

Змістовий модуль 2. Технологічний блок (процес наукового пізнання)

Розробляємо програму дослідно-експериментальної роботи

Тема 4. Структура процесу наукового пізнання

Наукове пізнання як цілеспрямований процес, що вирішує чітко визначені пізнавальні завдання, визначені цілями пізнання. Компоненти наукового пізнання (пізнавальна діяльність спеціально підготовлених груп людей, які досягли певного рівня знань, навичок, розуміння, виробили відповідні світоглядні та методологічні установки з приводу своєї професійної діяльності; об'єкти пізнання; предмет пізнання; особливі методи та засоби пізнання; логічні форми пізнання та мовні засоби; результати пізнання).

Основні види наукових досліджень. Мета фундаментальних досліджень (усебічне розкриття концепцій, моделей розвитку педагогічних систем на прогностичній основі, теоретичне й практичне обґрунтування важливих аспектів педагогіки). Спрямованість прикладних досліджень на поглиблене вивчення окремих аспектів педагогічного процесу, розкриття закономірностей різнобічної педагогічної практики у групах.

Структура процесу наукового педагогічного дослідження. Вибір (постановка) теми або проблеми дослідження. Тема наукового дослідження як явища, що підлягає вивченню (дослідженню). Наукова проблема (конкретне питання, яке виникає тоді, коли наявних знань недостатньо для вирішення якоїсь задачі і невідомий спосіб, за допомогою якого можна здобути відсутні знання). Мета та завдання наукового педагогічного дослідження. Логіка наукового педагогічного дослідження. Ідея, задум дослідження. **Гіпотеза** як сукупність теоретично обґрунтованих припущень, істинність яких потрібно перевірити. Експеримент як складова частина наукового педагогічного дослідження. План і методика експерименту. Вибір способів та засобів фіксації результатів експерименту.

Тема 5. *Поняття, функції та структура програми дослідження*

Програма дослідження (документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення конкретного дослідження). Структура програми (теоретичне обґрунтування методологічних підходів і методичних прийомів вивчення певного явища або процесу; визначає проблему, мету, завдання дослідження, методи їх вирішення, основні шляхи і форми впровадження в практику очікуваних результатів). Роль програми. Основні вимоги до формування програми. Основні функції програми (методологічна; методична; організаційна).

Концепція дослідження, сутність. Концептуальні положення дослідження, що фіксуються у методологічному розділі програми. Структура методологічного розділу (проблемна ситуація (чому проводиться); вибір теми дослідження; визначення об'єкта і предмета дослідження; структурний (логічний) аналіз об'єкта; визначення мети і основних завдань дослідження; обґрунтування робочих гіпотез. Структура методико-процедурного розділу програми (методика дослідження (методи збирання, обробки та аналізу даних); формування вибіркової сукупності (тип вибірки, структура вибіркової сукупності, обсяг вибірки); інструментарій для збору інформації). Експериментальні дані. Робочий план дослідження. Структура плану. План-проспект як реферативне викладення отриманих результатів у послідовності їх розміщення у рукописі. Структура плану (вступ, розділи, параграфи, висновки, список використаної літератури, додатки).

Тема 6. *Послідовність та етапи виконання наукових педагогічних досліджень*

Постановка проблеми. Формулювання загальної гіпотези дослідження. Розробляння конструкції майбутнього експериментального дослідження. Етап організаційно-технічної підготовки (добір потрібних експериментальних матеріалів (навчальних експериментальних завдань, тестів, анкет тощо), їх тиражування, практичне комплектування експериментальних і контрольних груп). Попередня апробація в лабораторному експерименті окремих методик, використання яких передбачається, їх уточнення й доопрацювання. Практична реалізація задуманої конструкції. Статистичне опрацювання здобутих даних, їх аналіз та пояснення. Формулювання висновків. Літературне оформлення результатів експерименту для їх публікації. Виходячи з цього підготовка до проведення експериментального

Інформаційна база дослідження, особливості аналізу. Види джерел інформації. Інформаційне забезпечення наукових досліджень. Правила складання бібліографічного опису для списку літературних джерел. Правила наведення цитат і бібліографічних посилань у текстах наукових робіт. Некоректне використання наукових літературних джерел. Ознаки плагіату.

Змістовий модуль 3. Методологічні вимоги до наукового тексту: інтерпретації & глоси

Тема 7. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація

Текст (від лат. textum – сплетення, побудова, зв'язок) як знаково-мовна реалізація деякої системи інформації.

Загальна характеристика наукового тексту. Науковий текст як спосіб подання наукової інформації, результатів наукового дослідження. Функції наукового тексту: виклад змісту наукового дослідження і його презентація.

Класифікація наукових текстів (констатація та міркування; первинні та вторинні наукові тексти), їх характеристика. .

Мова та основні особливості наукового тексту порівняно з іншими видами текстових матеріалів.

Науковий текст як об'єкт наукового осмислення (інституціоналізація наукового знання; джерело наукової методології та джерело фактологічної інформації; позитивний або негативний зразок інтелектуального продукту).

Методи фіксації та збереження наукової інформації (анотування тексту, складання тез, складання великих інформаційних баз, реферування).

Характеристиками наукового тексту (проблемність, гіпотетичність, цілеспрямованість, зв'язність). Структура наукового тексту (постановочна, дослідницька й заключна частини).

Науковий текст як суміш кількох різновидів простих текстів: оглядового, методологічного, емпірико-фактологічного, теоретичного, пояснювального і додаткового. Характеристика.

Етапи роботи над науковим текстом.

Тема 8. Види наукових текстів

Тези (грец. thesis - положення, твердження) як короткий виклад основних положень доповіді, наукової статті, монографії або дисертації. Обсяг тез. Схематична структура тез наукової доповіді: теза - обґрунтування - доказ- аргумент - результат – перспективи. Функціональне призначення тез (засіб короткої презентації результатів наукового дослідження; засобів інституціоналізації отриманого знання; перевірка колективним інтелектом отриманих результатів). Технологія підготовки тез. Схеми презентації наукового дослідження (виклад його методології, методики і техніки, а також прогнозу можливих результатів; опис результату, способи його одержання і можливі напрями практичного застосування). Алгоритм написання тез. Вимоги до оформлення тез у вигляді публікації.

Аналітична записка як документ, орієнтований на практичну діяльність. Особливість, характеристика і призначення аналітичного документу. Аналітична записка як вторинне дослідження. Відмінності аналітичної записки від наукового дослідження. Структура аналітичного документа (назва, що повинна дати уявлення про предмет, спрямованість і проблему аналітичного дослідження; зміст, що являє собою систему заголовків і підзаголовків, що ілюструють розділи і підрозділи; анотація / резюме; вступ, що готує читача до прочитання документа, акцентує увагу на намірах аналітика, його методології і змісті дослідження; опис проблеми; варіанти політики; висновки і рекомендації, що акцентують роль аналітичного документа як інструменту вироблення рішень; додаток, у якому можуть міститися таблиці, графіки, розрахунки й інша необхідна інформація; бібліографію, що дає уявлення про наукові джерела аргументації, забезпечує цитування; примітки, що зводяться до особливостей аналізу і використання аналітичної інформації. Типові недоліки аналітичних записок (великий обсяг тексту; зловживання в ній науковою і спеціальною термінологією; помилка соціальної адреси).

Наукова стаття як вид публікацій, у якій подані отримані автором наукові результати. Особливість статті та її функції (дослідницька; презентаційна; оцінна; комунікаційна; атестаційна). Основні етапи роботи над статтею (визначення теми, її

аналіз, складання плану (тез); робота на першим варіантом статті на основі плану (тез); завершення роботи, аналіз тексту, удосконалення його, виправлення; роздуми, обмірковування, вирішення проблеми; послідовний виклад думки, доказове розміркування, точний вибір слів і правильна побудова речень; критична оцінка результатів своєї роботи, пошук слабких місць, помилок та їх виправлення). Структура наукової статті. Вимоги до наукової статті відповідно до постанови Президії ВАК України від 15 січня 2003 р. № 705/1. Класифікація наукових статей (оглядова; проблемна, постановочна; методологічна; стаття, що вирішує проблему; неструктурована стаття; структурована стаття - виділяються окремі підзаголовки найчастіше відповідно до логіки наукового дослідження або презентації найбільш важливих складових дослідження; новаторська стаття розвиваюча стаття; спеціальна стаття; звичайна стаття). Найбільш поширені недоліки наукових статей.

Звіт за результатами наукового дослідження, призначення, класифікація.

Наукова монографія як наукове книжкове видання, що складається з одного твору, що містить повне і всебічне дослідження однієї проблеми або теми, виконане одним або кількома авторами (виконавцями). Відмінності між дисертацією та монографією. Мінімальний обсяг монографії. Особливість монографії як вид наукової продукції. Специфічні недоліки монографії.

Дисертація як спеціальна форма наукового дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук, яка захищається привселюдно на засіданні спеціалізованої вченої ради. Основні вимоги до дисертації. Автореферат дисертації як короткий виклад змісту дисертаційної роботи. Структура автореферату (загальна характеристика роботи; короткий зміст роботи). Основні вимоги до автореферату.

Рекомендована література

Базова література:

1. Гончаренко С.У. Методологічні характеристики педагогічних досліджень. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6862/1/Goncharenko.pdf>
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278 с.
3. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. – Режим доступу: lib.npu.edu.ua/full_txt/S0630401002.rtf
4. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
5. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : Підручник для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – Київ : Навчально-методичний центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006 . – 302 с.

Додаткова література:

6. Бьєрн Густави. Как написать и проиллюстрировать научную статью / Густави Бьєрн. – Изд-во Кембридж. ун-та, 2008. – 178 с. ;
7. Гончаренко Семен, Ничкало Нелля. Дисертаційні дослідження з педагогіки: діапазон наукових пошуків і проблеми якості / Семен Гончаренко, Нелля Ничкало // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 3. – С. 7-20. – <http://lib.iitta.gov.ua/706730/1/%D0%94%D0%B8%D1%81.%D0%B4>.
8. Дэй Роберт Э. Как написать и опубликовать научную статью / Роберт Э. Дэй. – М.: Изд-во ORYX, 1998. – 290 с.
9. Майборода В.К. Типові помилки в підготовці й оформленні дисертації та авторефератів дисертацій / В.К.Майборода. – Режим доступу: https://ihed.org.ua/images/doc/27_04_2015_mayboroda.pdf
10. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. – К., 1998. – 193 с.
11. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: навч. пос. / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко – К.: РННЦ "ДІНІТ", 2000. – 259 с.

12. Скрипник М.І. Рецепція ідей українських науково-педагогічних шкіл у теорію і практику професійного розвитку фахівців. – Режим доступу: lib.iitta.gov.ua/.../1/РЕЦЕПЦІЯ%20ІДЕЙ%20УКРАЇНСЬКИХ_Скрипник%20анот.pdf
13. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. - К. : НАДУ, 2008. – 184 с. – Режим доступу: <http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/surmin.pdf>

МЕТОДИ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ У НАУКОВОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Змістовий модуль 1.

Методологія аналізу даних наукового дослідження. Описова статистика

Тема 1. Вступ до аналізу даних наукових досліджень

Вступ до аналізу даних наукового дослідження. Мета та завдання курсу. О важливості аналізу даних. Задачі аналізу даних у наукових дослідженнях. Класифікація методів дослідження. Класифікації кількісних методів. Елементи теорії вимірювання. Програмне забезпечення аналізу даних: Microsoft Excel, SPSS, R та ін.

Тема 2. Описова статистика та її роль в аналізі даних наукового дослідження

Описова статистика. Міри центральної тенденції. Міри мінливості. Параметри розподілу. Стандартизовані дані. Описова статистика у MS Excel та SPSS. Квантили та їх приклади. Квартилі, квінтилі, децилі, процентилі. Побудова кривої накопичених частот. Обчислення процентилію для згрупованих даних. Ящиккові діаграми. Квартилі та процентилі, ящиккові діаграми у MS Excel та SPSS. Використання в дослідженнях: опрацювання даних опитування експертів за методом Дельфі.

Тема 3. Порівняння розподілів. Таблиці спряженості

Обґрунтування завдання порівняння розподілів ознаки. Критерій Пірсона χ^2 . Зауваження та обмеження для критерію. Приклад застосування критерію. Розрахунок критерію χ^2 для порівняння емпіричного і теоретичного розподілів. Розрахунок критерію χ^2 для порівняння двох емпіричних розподілів. Таблиці критичних значень критерію. Інтерпретація результатів.

Таблиці спряженості. Загальний вигляд таблиці спряженості. Створення таблиць спряженості. Графічне представлення таблиць спряженості. Статистичні критерії для таблиць спряженості. Представлення концентрованих даних для побудови таблиць спряженості.

Змістовий модуль 2.

Кореляційний та регресійний аналіз. Перевірка гіпотез.

Тема 4. Кореляція та її роль в аналізі даних дослідження

Основи кореляційного аналізу та його роль в наукових дослідженнях. Призначення кореляційного аналізу. Приклади застосування в соціології. Функціональна та кореляційна залежність. Графічне представлення кореляції: діаграми розсіювання. Коефіцієнт кореляції Пірсона-Брауера. Реалізація кореляційного аналізу у пакеті SPSS. Інтерпретація кореляції.

Коефіцієнти рангової кореляції та їх використання. Коефіцієнт кореляції Спірмена. Приклад обчислення. Коефіцієнт рангової кореляції Кенделла. Приклад обчислювання. Створення функцій користувача засобами Visual Basic для обчислення коефіцієнтів в Excel. Рангова кореляція у пакеті S PSS. Інтерпретація результатів. Таблиці критичних значень.

Хибна кореляція та її інтерпретація. Поняття хибної кореляції. Коефіцієнт часткової кореляції Пірсона. Обчислення в Excel, SPSS. Інтерпретація.

Таблиці 2x2. Загальний вигляд таблиць. Коефіцієнти асоціації та контингенції. Обчислення в Excel. Обчислення коефіцієнтів для концентрованих даних в SPSS. Інтерпретація.

R як інструмент аналізу даних наукового дослідження. Призначення та можливості R та R STUDIO. Основні типи даних. Допомога. Пакети. Описова статистика та кореляція в R.

Тема 5. Регресійний аналіз та його роль в аналізі даних досліджень

Кореляція та регресія. Зв'язок кореляції та регресії. Приклади. Залежна змінна, незалежна змінна. Рівняння регресії. Метод найменших квадратів. Лінія передбачення. Використання регресійного аналізу в соціології. Проста лінійна регресія в Microsoft Excel, SPSS, R.

Множинна регресія. Рівняння множинної регресії. Побудова моделей множинної регресії у MS Excel та SPSS.

Тема 6. Перевірка гіпотез (теорія статистичного висновку)

Основи статистичного висновку та його роль в наукових дослідженнях. Наукова та статистична гіпотези. Генеральна сукупність та вибірка. Приклади статистичних гіпотез. Види статистичних гіпотез. Статистичний критерій. Міцність критерію. Алгоритм перевірки статистичної гіпотези. Помилки при перевірці гіпотез.

Основні випадки перевірки гіпотез. Гіпотези про середні. Гіпотези про дисперсії. Гіпотези про коефіцієнти кореляції Гіпотези про долю ознаки. Гіпотеза про незалежність ознак в кореляційній таблиці. Таблиці критичних значень.

Параметричні тести. Порівняння середніх та дисперсій. Залежні та незалежні групи. Критерій Стьюдента. Критерій Фішера. Обчислення в Excel, SPSS. Інтерпретація.

Непараметричні тести. Порівняння середніх двох залежних вибірок. Порівняння середніх двох незалежних вибірок. Порівняння 3-х вибірок. Реалізація непараметричних тестів в Excel. Обчислення в SPSS.

Змістовий модуль 3.

Багатовимірні методи аналізу даних наукового дослідження

Тема 7. Кластерний аналіз та його використання в аналізі даних наукового дослідження

Призначення кластерного аналізу. Приклади застосування в соціології. Види кластерного аналізу. Ієрархічний кластерний аналіз. Таблиця агломерації. Дендрограма. Кластерні центроїди. Етапи кластерного аналізу. Вибір відстані. Міри відстані. Євклідова відстань, Манхетенська відстань, відстань Чебишева. Не ієрархічні методи кластерного аналізу. Метод K-means. Переваги та недоліки. Програмне забезпечення багатовимірного аналізу: Microsoft Excel, SPSS, R, Amos та ін.

Тема 8. Факторний аналіз та його використання в аналізі даних наукового дослідження. Призначення факторного аналізу. Приклади застосування в освітніх дослідженнях. Етапи факторного аналізу. Види факторів: генеральні, загальні, індивідуальні. Обертання факторів. Критерій сферичності Бартлета. Діаграма кам'янистого осипу. Матриця факторних навантажень. Реалізація методів багатовимірного спостереження у пакеті SPSS. Інтерпретація факторів.

Рекомендована література

Базова література:

1. Крамер Д. Математическая обработка данных в социальных науках: современные методы. – М.: Издательский центр «Академия», 2007.
2. Наследов А.Д. IBM SPSS Statistics и Amos: профессиональный статистический анализ данных. СПб.: Питер, 2013. – 416 с
3. Панченко Л. Ф. Компьютерный анализ данных : учеб. пособие / Л. Ф. Панченко, Е. В. Адаменко ; Гос. учрежд. „Луган. нац. ун-т имени Тараса Шевченко”. – Луганск : Изд-во ГУ „ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 188 с.
4. Панченко Л. Ф. Моделирование структурными уравнениями как инструмент педагогического исследования / Л. Ф. Панченко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2013. – № 18(277) . – С. 108 – 114.

5. Панченко Л. Ф. Практикум по анализу данных : учебное пособие / Л. Ф. Панченко // Луганск, Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2013. – 269 с.

Додаткова література:

6. Barnett G. A. Measuring Quality in Communication Doctoral Education Using Network Analysis of Faculty-Hiring Patterns / George A. Barnett, James A. Danowski, Thomas Hugh Feeley, Jordan Stalker // Journal of Communication. – 2010. – V.60. – Issue 2. – P. 388–411. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1460-2466.2010.01487.x/full>

7. Barneveld A. Analytics in Higher Education: Establishing a Common Language /Angela van Barneveld, Kimberly E. Arnold, John P. Campbell. <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI3026.pdf>

8. Carrington, P., Scott, J., and Wasserman, S. (eds) Models and Methods in Social Network Analysis. Cambridge University Press, 2005

9. Cogen L. Research Methods in Education. 6th Edition, Taylor & Francis e-Library, 2007.

10. D'Ignazio C., Bhargava R. Approaches to Building Big Data Literacy. In Bloomberg Data for Good Exchange 2015. New York, NY, USA, 2015.

11. Finke A. Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to Paper (third edition). London: Sage, 2010

12. Gal I. Adults' statistical literacy: Meanings, components, responsibilities. International Statistical Review, 70(1), 2002, 1–25.

13. Gould R. Data literacy is statistical literacy. Statistics Education Research Journal, 16(1), 2017, 22-25.

14. Mandinach E. B. Data literacy vs. assessment literacy. URL: <https://www.msdf.org/blog/2013/09/ellen-mandinach-data-literacy-vs-assessment-literacy/>

15. Neuman W. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches 7th Edition, Pearson, 2007.

16. Panchenko, L. Methodology of using structural equation modeling in educational research. Ermolayev, V., Mallet, F., Yakovyna, V., Kharchenko, V., Kobets, V., Kornilowicz, A., Kravtsov, H., Semerikov, S., and Spivakovsky, A. (Eds.): in ICT in Education, Research, and Industrial Applications, Proc. 15th Int. Conf. ICTERI 2019. Volume II: Workshops. Kherson, Ukraine, June 12-15, 2019, CEUR-WS.org, 895-904 (2019), <http://ceur-ws.org/Vol-2393>.

17. Ridsdale C. Strategies and Best Practices for Data Literacy Education Knowledge: Synthesis Report. URL: http://www.mikesmit.com/wp-content/papercite-data/pdf/data_literacy.pdf

18. Smith, E. Pitfalls and promises: the use of secondary data analysis in educational research. British Journal of Educational Studies. 56(3), 323-339 (2008). doi:10.1111/j.1467-8527.2008.00405.x

19. Smith, E. Using Secondary Data in Educational and Social Research (Open University Press, Maidenhead, Berkshire, 2008.

20. Шипунов А.Б. и др. Наглядная статистика. Используем R! – М.: ДМК ПРЕСС, 2012. – 298 с.

21. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности : Учеб. пособие. – 3-е изд., стер . – М. : Омега-Л, 2007. – 567 с.

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ

Змістовий модуль 1. Освітня політика

Тема 1.1. Загальна характеристика освітньої політики.

Освітня політика як сукупність концепцій, програм, нормативно-правових актів, матеріалів науково-методичного супроводу що спрямовані на розвиток системи освіти, її якість і відповідність сучасним трендам.

Освітня політика як складник загальнодержавної політики, що включає сукупність цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного і впроваджувального супроводу стратегії розвитку галузі.

Тема 1.2. Зміст освітньої політики.

Пріоритети освітньої політики в Україні: освіта громадян як джерело соціального, особистісного і професійного розвитку; забезпечення якості освіти; ефективність освіти; рівний доступ до освіти.

Суб'єкти освітньої політики: Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти; Міністерство освіти і науки України; Національна академія педагогічних наук України; громадянське суспільство; соціальні інститути; ЗМІ; експерти; професійні спільноти; малі соціальні групи; громадяни.

Документи, в яких висвітлюється освітня політика: Програма «Освіта XXI століття» (1996р.); Національна доктрина розвитку освіти (2002р.); Концепція «Нова українська школа» (2017р.); законодавство в галузі освіти; Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016р.).

Міждисциплінарний контекст освітньої політики: педагогіка (методичні і дидактичні основи освіти і виховного процесу як реалізація освітньої політики); культура (вплив культурних здобутків на освітню політику); психологія (особистісні аспекти освітньої політики); філософія (освіта як соціальне явище і соціальна система; менеджмент (управління реалізацією освітньої політики); економіка (освітня політика у контексті розвитку економіки держави).

Сучасні тренди освітньої політики: дитиноцентризм, людиноцентризм; компетентнісний підхід; цифровізація; громадянська освіта; інклюзія; дистанційне навчання/дистанційна освіта; індивідуалізація; рання профорієнтація – профільна старша школа; лідерство; м'які навички; безперервна освіта/освіта впродовж життя.

Чинники зміни освітньої політики: суспільний і економічний розвиток, зміна освітньої парадигми.

Змістовий модуль 2. Дослідження педагогічних систем

Тема 2.1. Характеристика педагогічних систем.

Поняття про систему і системний підхід у науці. Ознаки педагогічного явища як системи. Ознаки і властивості педагогічних систем. Компоненти педагогічних систем. Зв'язки між компонентами в педагогічних системах. Принципи функціонування педагогічних систем. Емерджентність педагогічних систем. Автономність підсистем.

Тема 2.2. Педагогічна система як предмет дослідження.

Педагогічна система як частина і віддзеркалення освітньої реальності. Рівні педагогічної системи і визначення рівня досліджуваної системи. Методологічні підходи дослідження педагогічної системи. Теоретичні основи створення педагогічної системи.

Моделювання досліджуваної педагогічної системи. Характеристика окремих компонентів досліджуваної системи. Характеристика зв'язків між компонентами досліджуваної системи. Опис функціонування системи. Визначення ефективності системи і результатів її функціонування.

Новизна досліджуваної педагогічної системи.

Змістовий модуль 3. Дослідження педагогічних процесів

Тема 3.1. Теоретичні основи дослідження педагогічних процесів.

Ознаки педагогічного явища як процесу. Цілісний педагогічний процес. Окремі педагогічні, освітні, управлінські процеси. Динамічність, цілеспрямованість, поетапність процесу. Особливості процесів розвитку і творчості, а також виховного, пізнавального, освітнього, управлінського процесів.

Тема 3.2. Педагогічний процес як предмет дослідження.

Педагогічна сутність досліджуваного процесу, його взаємозв'язок з іншими явищами, системами і процесами. Об'єкти і суб'єкти педагогічного і управлінського процесу. Принципи, закономірності, умови протікання процесу. Етапи процесу. Прогнозований (мета) і реально отриманий результати процесу.

Моделювання педагогічного і управлінського процесу. Характеристика окремих етапів і цілісних процесів.

Новизна результатів педагогічного і управлінського процесів.

Рекомендована література

Базова

1. Безносюк О. О., Плахотнік О. В. Технології соціально-педагогічних досліджень : навч.-метод. посіб. / Кременець. обл. гуманітар.-пед. ін-т ім. Тараса Шевченка. Кременець ; Київ : Інфодрук, 2014. 267 с.
2. Биков В. Ю. Моделі організації систем відкритої освіти. Київ : Атика, 2009. 684 с.
3. Бондар В. І. Проблеми становлення і розвитку методології наукового пізнання в педагогіці : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. 160 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
5. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі : монографія / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ : Альма-матер, 2005. 300 с.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ : Т-во «Знання» України, 2011. 520 с.
7. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія / Слов'ян. держ. пед. ун-т. Слов'янськ : [СДПУ], 2010. 148 с.
8. Пастовенський О. В. Модель системи громадсько-державного управління загальною середньою освітою в регіоні : навч. посіб. Житомир : Полісся, 2015. 407 с.
9. Пехота О. М., Єрмакова І. П. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навч.-метод. посіб. Миколаїв : Іліон, 2011. 339 с.

Додаткова

6. Артюхіна М. Моделювання процесів управління соціально-економічним потенціалом вищого навчального закладу. *Наука молода* : зб. наук. пр. молодих вчених Тернопіл. нац. екон. ун-ту. Тернопіль, 2009. Вип. 11. Екон. науки. С. 137–142.
7. Бондар В. І. Філософська, теоретична та методологічна сутність і реалізація системного підходу до організації й проведення наукових досліджень. *Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 12, Психол. науки.* 2016. Вип. 3. С. 3–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2016_3_3_pdf
8. Гаєвська Л. Центральний, регіональний, місцевий, інституційний виміри управління освітою. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2007. № 22. С. 102–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2007_22_18.pdf
9. Прокопенко А. І., Рогова Т. В. Управління в сучасній системі освіти: монографія / Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2013. 311 с.
10. Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні : [колект.] монографія / Нац. акад. пед. наук України, Наук.-дослід. центр проблем соц. педагогіки та соц. роботи Нац. акад. пед. наук України та Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка ; [за ред. С. Я. Харченко]. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2016. 487 с.
11. Сорочан Т. М. Методологія змін у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка і психологія.* 2016. № 4 (93). С. 24–32.

12. Сорочан Т. М. Післядипломна педагогічна освіта: пошук сучасних моделей. Упр. освітою. 2008. № 16. С. 6–10.

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1.

Дослідно-експериментальні практики для Нової української школи

Тема 1. Кращі освітні практики, дослідно-пошукова та дослідно-експериментальна робота в освітній парадигмі ХХІ ст.

Напрями модернізації освіти в ХХІ ст. Виклики освітній теорії та практиці Цифрової ери. Дослідно-експериментальна робота в ЗЗСО в освітній парадигмі ХХІ ст. Розуміння сутності та різниці між дослідно-експериментальною роботою, педагогічним досвідом та дослідно-пошуковою роботою педагога. Класифікація педагогічних освітніх практик (залежно від обсягу – комплексні та локальні; за кількістю авторів – індивідуальні або колективні; на основі рівня педагогічних знань, навичок і вмінь – передові, позитивні, ефективні, неефективні, раціональні, нераціональні, негативні). Критерії кращих освітніх практик.

Тема 2. Нові результати педагогічного дослідження

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження. Наукова проблема як результат глибокого вивчення загального стану педагогічної теорії та практики у тій чи іншій галузі. Структуризація нового знання в педагогіці: 1) новизна результату (факт, явище, принцип, модель, теорія, концепція, закон); 2) новизна процесу (технологія освітньої діяльності, метод дослідження, моніторинг, діагностичний тест); 3) новизна висунутої ідеї (постановка проблеми, формулювання задач, висунення гіпотези). Методи опису наукової новизни. Види оцінювання наукової новизни. Практичне значення результатів дослідження та їх впровадження. Достовірність (вірогідність результатів дослідження). Предмет захисту.

Тема 3. Програма педагогічного дослідження

Педагогічне дослідження як процес і результат наукової діяльності. Класифікація педагогічних досліджень за їх характером і змістом. Розроблення концепції дослідження як початковий етап розроблення програми. Концептуальні положення дослідження у методологічному розділі програми. Характеристика складових програми дослідження. Розділи програми дослідження: методологічний (включає обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта і предмета, мети і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження та формулювання робочої гіпотези); процедурний (розкриває стратегічний план дослідження, а також план та основні процедури відбору й аналізу первинних даних). Технологія роботи над методологічним розділом програми дослідження: обґрунтування актуальності як характеристики міри розбіжності між попитом на наукові ідеї та практичними рекомендаціями і пропозиціями, які може надати наука і практика сьогодні; формулювання проблеми дослідження на основі обґрунтування протиріччя між існуючим та бажаним; обґрунтування об'єкта дослідження (того, на що спрямований процес пізнання): педагогічний процес; сфера педагогічної дійсності; будь-які педагогічні відносини, які містять у собі суперечність. визначення предмета дослідження як конкретної частини об'єкта, що буде детально вивчатися у процесі дослідження; обґрунтування мети дослідження (уявлення про результати); визначення завдань дослідження як конкретизація мети, своєрідний алгоритм, система запланованих (очікуваних) дій для розв'язання мети (досягнення результату); обґрунтування гіпотези (передбачення причини, що викликають будьякий наслідок, суттєвих зв'язків між явищами, сутності явища). Технологія роботи над процедурним розділом програми:

розроблення стратегічного плану дослідження; розроблення плану та основних процедур відбору й аналізу первинних даних. Функції програми дослідження (методологічна; методична; організаційна). Результати наукового дослідження. Робочий план дослідження. План-проспект – реферативне викладення отриманих результатів у послідовності їх розміщення у рукописі. Структура плану

Змістовий модуль 2.

Як подолати проблемні ситуації в програмі дослідно-експериментальної роботи?

Тема 4. Порядок організації та проведення дослідно-експериментальної роботи

Етапи педагогічного експерименту: діагностичний; прогностичний; організаційний; практичний; узагальнювальний; упроваджувальний. Етапи експерименту: підготовчий етап експерименту (детальний теоретичний аналіз раніше опублікованих робіт з теми дослідження; визначення невирішених проблем, що стануть основними в даному експерименті; вибір теми дослідження; постановку мети й завдання дослідження; вивчення реальної практики вирішення досліджуваної проблеми; вивчення розроблених у теорії та застосовуваних на практиці заходів, що сприяють вирішенню проблеми; формування гіпотези дослідження); попередній етап проведення експерименту (вибір потрібної кількості експериментальних об'єктів (кількості школярів, класів, шкіл тощо); визначення можливої тривалості експерименту; вибір конкретних методик для вивчення початкового стану експериментального об'єкта анкетного опитування, інтерв'ю, створення відповідних освітньо-виховних систем, експертної оцінки, самооцінки та ін.; перевірка оптимальності та ефективності відібраних методик на невеликій кількості досліджуваних; визначення ознак, за якими можна з достатньою вірогідністю стверджувати про зміни досліджуваного об'єкта під впливом запропонованих педагогічних дій); проведення експерименту з перевірки ефективності певної системи заходів (вивчення початкового стану системи, в якій проводиться експеримент (рівня знань і вмінь, вихованості, певних рис особистості чи колективу тощо); вивчення умов, у яких проводиться експеримент; формування критеріїв ефективності запропонованої системи заходів; надання детальної інформації (інструкції) учасникам експерименту про порядок і умови ефективного його проведення (якщо експеримент проводить не один педагог); здійснення запропонованої автором системи заходів щодо вирішення певних експериментальних завдань (формування знань, умінь або виховання певних рис особистості чи колективу тощо); фіксування даних про хід експерименту на основі "проміжних вимірів, які характеризують зміни об'єкта під впливом експериментальної системи заходів; виділення труднощів і можливих типових вад у процесі проведення експерименту; оцінка витрат часу, засобів і зусиль); завершальний етап (опис результатів реалізації експериментальної системи заходів (прикінцевий стан рівня знань, умінь, навичок, рівня вихованості тощо); характеристика умов, за яких експеримент дав позитивні результати (навчально-матеріальні, гігієнічні, морально психологічні); опис особливостей суб'єктів експериментальної взаємодії (учителів, вихователів тощо); аналіз даних про витрати часу, зусиль і засобів; рекомендації та застереження щодо меж використання запропонованої й опрацьованої в процесі експерименту системи заходів).

Тема 5. Науковий апарат дослідження

Тема дослідження. Актуальність дослідження. Об'єкт і предмет дослідження. Мета і завдання дослідження. Ідея, задум, гіпотеза дослідження. Методологічні і теоретичні засади педагогічного дослідження. Практичне значення результатів дослідження та їх впровадження. Достовірність (вірогідність результатів дослідження). Предмет захисту. Сучасне наукознавство про види експертиз наукових досліджень: методологічна, технологічна, праксеологічна та комплексна. Сутність і завдання кожної з них.

Тема 6. Критерії успішності та фактори ризику дослідно-експериментальної роботи

Критерії успішності етапів виконання науково-дослідної роботи. Методологічна експертиза (аналіз обґрунтованості актуальності проблеми дослідження, теми, об'єкта й предмета; аналіз парадигми, теорії та концепції, на яких вибудовується дослідження). Технологічна експертиза програми наукового пошуку, культури експерименту, умов його проведення, теоретичного, діагностичного і фінансового забезпечення. Праксеологічна експертиза як аналіз сфери застосувань результатів дослідження, умов і правил використання теорії на практиці. Формулювання факторів ризику та шляхів їх подолання (на прикладі дослідження).

Змістовий модуль 3.

«Nullius in verba» («Нічого зі слів»): доказ через експеримент

Тема 7. Педагогічний експеримент

Експеримент як метод педагогічних досліджень. Основна мета експерименту – перевірка теоретичних положень, підтвердження робочої гіпотези, всебічне вивчення теми дослідження. Основне призначення експерименту – підтвердження або відхилення гіпотези, покладеної в її основу. Методологічна культура дослідника, опрацювання програми експерименту, надійний критеріальний механізм, що дозволяє фіксувати ефективність освітньо-виховного процесу. Види експериментів. Їх сутність (природний та лабораторний експерименти; за характером втручання в навчально-виховний процес – констатувальний, пошуковий, формувальний). Чотири види експерименту в дидактиці: констатувальний; навчальний; контролюючий; порівняльний (за А.А.Киверялгом).

Тема 8. Соціологічний метод опитування (анкетування)

Анкетування. Типи анкетного опитування за кількістю охоплення опитуваних: повне (охоплюються великі групи людей) і вибіркоче (опитування певної групи учасників); за характером спілкування: особисте (безпосереднє опитування) та заочне (поштою, телефоном); за формою здійснення: групове та індивідуальне; за формою проведення: усне (за типом інтерв'ю) та письмове (робота з бланковими анкетами); за способом вручення анкет: поштове та роздавальне. Структура анкети (вступна, основна демографічна). Класифікація анкет. Структура анкети складається з трьох частин: вступної, основної, демографічної. Забезпечення обґрунтованості (валідності) анкети. Забезпечення надійності анкети.

Рекомендована література

Базова література:

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко – К., 1995. – 42 с.
2. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень [Електронний ресурс] / С.У. Гончаренко. URL : <http://ukped.com//781.html>.
3. Давидов В.П. Основы методологии, методики и технологии педагогического исследования : научно-методическое пособие / В.П. Давидов. – М.: Академия ФСБ, 1997. – 272 с.
4. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / В.И. Загвязинский, Р. Атаханов. – М.: Издательский центр "Академия", 2007. – 208 с.
5. Киверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике / А.А. Киверялг. – Таллин: ВАЛГУС, 1980. – 334 с.
6. Кловак Г.Т. Основы педагогічних досліджень : навч. посіб. / Г.Т. Кловак. – Чернігів: Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 2003. – 260 с.
7. Кохановский В.П. Философия и методология науки : учебник [для высших учебных заведений] / В.П. Кохановский. – Ростов н/Д.: Феникс, 1999. – 371 с.
8. Логическая структура мыслительного эксперимента [Электронный ресурс]. URL : http://revolution.allbest.ru/psychology/00005035_1.html.

9. Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку [Електронний ресурс] / Є.О.Лодатко. URL : [http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/](http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/).
10. Лук'янова Л.Б. До питання експертизи навчально-методичної літератури [Електронний ресурс]. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N135/N135p057-063.pdf.
11. Методи математичної статистики в дослідженні проблем педагогіки і психології [Електронний ресурс]. URL : <http://ukped.com/1169.html>.
12. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. – К., 1998. – 193 с.;
13. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: навч. пос. / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко – К.: РННЦ "ДІНІТ", 2000. – 259 с.
14. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
15. Скрипник М.І. Технологія організації дослідно-експериментальної роботи. *Частина 1. Дослідно-експериментальні практики для Нової української школи: Робочий зошит із дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».* - К.: ЦППО, 2017. - 25 с.
16. Скрипник М.І. Технологія організації дослідно-експериментальної роботи. *Частина 2. Як подолати проблемні ситуації в програмі дослідно-експериментальної роботи?:* Робочий зошит із дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». – К.: ЦППО, 2017. - 27 с.
17. Скрипник М. І. Технологія організації дослідно-експериментальної роботи. *Частина 3. «Nullius in verba» («Нічого зі слів»): доказ через експеримент / М. І. Скрипник: Робочий зошит із дисципліни циклу професійної підготовки аспірантів II курсу навчального плану підготовки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».* – К.: ЦППО, 2018. – 28 с.

Додаткова література:

1. Архипова С.П. Застосування математично-статистичних методів у соціально-педагогічному дослідженні. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N144/N144p003-008.pdf. Барковський В.В.
2. Теорія ймовірностей та математична статистика : навч. посіб. / В.В. Барковський, Н.В. Барковська, О.К. Лопатін. К.: ЦУЛ, 2002. 448 с.
3. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. / В.П. Беспалько. – Воронеж: Из-во Воронежского ун-та, 1977. – 304 с.: ил.
4. Боцюра О. А. Використання критерію Манна-Уїтні для аналізу результатів тестування / О.А.Боцюра // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. Вип. 1. – 2008. – С.49-57.
5. Валькова О.Ю. Организация научно-методической поддержки инновационно-творческой деятельности учителя муниципальной методической службой г-к Геленджик (тьюториальна модель): [Электронный ресурс]. URL :http://www.thetutor.ru/regions/krasnodar/docs/valkova_statia.doc.
6. Волкова Н.В. Шаблон для формирования измерительного инструмента (анкеты): [Электронный ресурс]. URL :: marketing.rbc.ru/download/research/demofile.
7. Воловик П.М. Проблеми порівняння результатів педагогічних експериментів // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. I (5). – С. 121–127; Воловик П.М. Педагогічна технологія оцінювання ефективності нових методів навчання та виховання за допомогою непараметричних критеріїв / П.М.Воловик / П.М. Воловик // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Вип. II. – С. 8–21.

8. Гершунский Б.С. Прогностические методы в педагогике : монография / Б.С. Гершунский – К.: Издательское объединение "Вища школа", 1974. – 208 с.; Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. – 278с.
9. Моносзон Э.И. Введение в научное исследование по педагогике : учебное пособие [для студентов педагогических институтов] / Э.И. Моносзон. – М.: Просвещение, 1988. – 360 с.
10. Мысленный эксперимент — метод эвристический [Электронный ресурс]. URL : <http://www.journalist-virt.ru/mag.php?s=200609721>.
11. Наукова проблема та обґрунтування теми дослідження. Гіпотези у наукових дослідженнях [Електронний ресурс]. URL : <http://www.info-library.com.ua/books-text-8409.html>.
12. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / П.И. Образцов. – СПб.: Питер, 2004. – 268 с.
13. Панова С.О. Математичні методи у статистичній перевірці наукових гіпотез [Електронний ресурс] / С.О.Панова. URL : http://bdpu.org/scientific_published/conf021009/articles/Section_3/Panova.pdf.
14. Рудницька О.П. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / О.П. Рудницька, А.Г. Болгарський, Т.Ю. Свистельнікова. – К., 1998. – 193 с.;
15. Сидоренко В.К. Основи наукових досліджень: навч. пос. / В.К. Сидоренко, П.В. Дмитренко – К.: РНЦ "ДНІТ", 2000. – 259 с.
16. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С.О.Сисоєва, Т.Є.Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
17. Скрипник М.І. Рецепція ідей українських науково-педагогічних шкіл у теорію і практику професійного розвитку фахівців. URL : lib.iitta.gov.ua/.../1/РЕЦЕПЦІЯ%20ДЕЙ%20УКРАЇНСЬКИХ_Скрипник%20анот.pdf ;
18. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого : Підручник для науковця / Юрій Петрович Сурмін. – Київ : Навчально-методичний центр "Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006 . – 302 с.

МЕНЕДЖМЕНТ ЗНАНЬ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Змістовий модуль 1

Концепція інтелектуального капіталу та управління знаннями

Тема 1. Теоретичні основи менеджменту знань

Когнітивний розвиток суспільства. Структура зайнятості в постіндустріальному суспільстві, основні функції знань в економіці. Індекс конкурентоспроможності, європейська інноваційна шкала (EIS), індекс економіки знань (KEI), індекс розвитку людського потенціалу.

Знання в економічних та управлінських теоріях. Виникнення теорії управління знаннями (Друкер, Свейбі, Нонака, Сенге, Поланьї), розвиток концепції управління знаннями, етапи розвитку управління знаннями в Україні, основні проблеми в галузі управління знаннями в Україні.

Тема 2. Знання як об'єкт управління

Сутність і зміст знання як об'єкта управління. Сутність і зміст знання як об'єкта управління. Сутність концепції управління знаннями організації, зокрема закладу освіти. Основні стратегії управління знаннями організації. Структура системи управління знаннями організації в сучасних умовах.

Тема 3. Технології управління знаннями організації

Сутність і зміст знання як об'єкта управління. Система управління знаннями організації. Процес управління знаннями організації. Основні напрями розробки та впровадження корпоративних систем управління знаннями.

Змістовий модуль 2.

Менеджмент знань в управлінні розвитком проектно-орієнтованого закладу освіти

Тема 4. Заклад освіти як проектно-орієнтована організація.

Сутнісні аспекти розвитку закладу освіти як проектно-орієнтованої організації. Типи організаційної структури управління. Організація діяльності підрозділів за проектним принципом. Освітні проекти та проектні менеджери (керівники проектів), що мають повні повноваження для визначення пріоритетів і керівництва виконавцями проекту. Побудова освітньої програми закладу на проектній основі. Створення мультидисциплінарних команд в закладі освіти. Використання технології менеджменту знань для забезпечення інноваційного розвитку закладу освіти.

Тема 5. Управління знаннями в проектно-орієнтованому закладі освіти для забезпечення якості його освітньої діяльності.

Актуальність та необхідність використання технології менеджменту знань в управлінні розвитком закладом освіти. Управління знаннями закладу освіти. діяльність якого здійснюється як проектна. Якість освітньої діяльності закладу освіти. Сутність управління розвитком проектно-орієнтованого закладу освіти. Характеристика технології менеджменту знань як такої, що забезпечує сталий розвиток закладу освіти. Етапи управління знаннями в проектно-орієнтованому закладі освіти для забезпечення якості його освітньої діяльності

Рекомендована література

Базова література:

1. Друкер Питер Ф. Энциклопедия менеджмента. : Пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2004. — 432 с.
2. Кондур О. С. Ідейні та концептуальні засади трансформації менеджменту освіти у систему менеджменту знань / О. С. Кондур // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 150. - С. 66-69.
3. Островська Г. Й. Система менеджменту знань як інструмент ефективного використання інтелектуального потенціалу підприємства / Г. Й. Островська // Економічний форум. - 2019. - № 1. - С. 104-110.
4. Рябова З. В. Менеджмент знань в управлінні розвитком проектно-орієнтованого закладу освіти / З. В. Рябова // Імідж сучасного педагога. - № 5 (188), 2019. Режим доступу: <http://isp.poippo.pl.ua/issue/view/10720/showToc>
5. Стратегічне управління знаннями підприємства : монографія [А.П. Наливайко, О.М. Гребешкова, Л.П. Батенко та ін.]; за заг. ред. д.е.н. проф. А.П. Наливайка. – К.: КНЕУ, 2014. – 445 с.
6. Newton, R. (2008). The Project Manger's Book of Checklists. Everything you need to complete a project successfully, smoothly and on time. Harlow: Pearson

Додаткова література:

7. Адаптивне управління: міжгалузеві зв'язки, науково-прикладний аспект: кол. монографія / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, З. В. Рябова та ін.; за заг. і наук. ред. Г. В. Єльнікової. Харків: Мачулін, 2017. 440 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.].
9. Гапоненко, А. Л. Стратегические управление : учебник для вузов / Гапоненко А.Л., Панкрухин А.П. - 3-е изд., стер. - М. : Омега-Л, 2008. - 464 с.

10. Інноваційний тип розвитку [електронний ресурс]. — Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Інноваційний_тип_розвитку
11. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності/Л. Лук'янова//Імідж сучасного педагога. — 2009. — № 10. — С. 16–21
12. Поняття проекту [електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.if.ua/book/134/9063.html>
13. Проектний менеджмент для інноваційного розвитку освітніх організацій України: навч. посіб. для підготовки магістрів за спеціалізаціями «Управління навчальним закладом» та «Управління проектами», підвищення кваліфікації слухачів, керівників навчальних закладів/З. В. Рябова, А. Б. Єрмоленко, Т. А. Махиня та ін.; за заг. ред. академіка В. В. Олійника, маг. Ф. Фреха; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти»; КультурКонтакт Австрія.— К., 2017.— 118 с.
14. Системи управління якістю: Вимоги : ДСТУ ISO 9001:2009. — [Чинний від 2009-09- 01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 33 с. — (Національний стандарт України)

ТЕОРІЯ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОФЕСІОНАЛІЗМ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Змістовий модуль 1. Особливості управління закладом освіти в умовах змін.

Тема 1. Теоретичні основи управління в системі освіти.

Ретроспективний аналіз поняття «управління» та «менеджмент». Еволюція управлінської думки: теоретичний аналіз. Система управління освітою в Україні. Принципи та функції управління закладом освіти. Сучасні підходи до менеджменту освіти.

Тема 2. Організація управління закладом освіти – основний чинник його успішного функціонування. Вимоги до керівника закладу освіти та його професійної діяльності. Позитивний імідж керівника закладу освіти. Компетентність управління закладом освіти як відкритою соціальною системою. Самоменеджмент керівника. Конкурентоспроможність сучасного керівника закладу освіти.

Тема 3. Процес прийняття успішного управлінського рішення керівником закладу освіти.

Управлінське рішення як форма управлінської діяльності. Зміст і види управлінських рішень. Процес прийняття рішень. Фактори, які впливають на процес вироблення управлінських рішень. Сучасні підходи до прийняття управлінського рішення. Аналіз та контроль за виконанням управлінських рішень в системі управління закладами освіти.

Змістовий модуль 2. Вектори розвитку професіоналізму керівника закладу освіти.

Тема 4. Система лідерства в управлінні освітніми закладами

Формальне і неформальне лідерство у менеджменті освіти. Лідерство, вплив та влада в управлінні освітніми закладами. Основні вміння та ролі лідера керівника в системі освіти. Типи керівників-лідерів у менеджменті освіти. Особистісні та професійні якості сучасного керівника-лідера.

Тема 5. Професіоналізм керівника в управлінні закладами освіти з урахуванням їх типів та особливостей функціонування.

Особливості управління дошкільним закладом освіти. Особливості управління закладом загальної середньої освіти. Особливості управління професійно-технічним закладом освіти. Особливості управління закладом вищої освіти.

Тема 6. Організаційна культура як основа розвитку професіоналізму керівника закладу освіти.

Сутність організаційної культури керівника закладу освіти. Основні складові організаційної культури керівника. Управлінські проблеми щодо формування

організаційної культури керівника закладу освіти. Професіоналізм керівника закладу освіти засобами розвитку власної організаційної культури .

Рекомендована література

Базова.

1. Андрущенко В. Освіта в діалозі цивілізацій: зростання комунікативної функції // Освіта і управління. - 2005. - Т.8. - № 1. - С. 18-19.
2. Бех І. Принципи інноваційної освіти // Освіта і управління. - 2005. - Т.8. - № 3 -4. - С. 7-20.
3. Генсон Марк Е. Керування освітою та організаційна поведінка, Л. Літопис, - 2002
4. Громовий В. Освітній менеджмент: професійно і «без фанатизму» // Директор школи. - 2006. - № 3, січень. - С. 7-8.
5. Даниленко Л.І. Підготовка керівника середнього закладу освіти: Науково-методичний посібник. - К., 2004.
6. Дружинін А.В. Місце стратегічного менеджменту в системі управління освітою [Online] <http://www.rusnauka.com/Psychology/60.html>
7. Душенко К. Универсальный цитатник бизнесмена и менеджера. М, ЗКСМО. 2003.
8. Жебровський Б.М. Формування професійної готовності директора школи до управління якістю освіти: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - К., 2002. - 20 с.
9. Зубко А.М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: Теорія і методика проф. освіти: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - К., 2002. - 22 с.
- 10 Зязюн І.А. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. - К.: Ін-т пед. і психол. проф. освіти, 2004. - 503 с.
11. Кириченко М.О. Управління загальноосвітнім навчальним закладом (методологічний аспект): Автореф. дис. канд. пед. наук. - К., 2002. -19 с.
12. Ковальський Теодор Дж. Проблемні ситуації в керуванні освітою, Л. Літопис. – 2003.
13. Лукашевич М. П. Школа на рубежі ХХІ століття: Управлінський аспект: Наук.-метод. посіб. - К., 2000. - 202 с.
14. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління // Б-ка журналу «Управління школою». - 2005. - № 11, с.76.
15. Митчелл Джон Настольная книга менеджера. Сборник практических рекомендаций для действующих менеджеров, М "Баланс Бизнес Букс", - 2004
16. Орбан-Лембрик Л. Психологія професійної управлінської діяльності // Освіта і управління. - 2005. - Т. 8. - № 3. – С. 58-66.
17. Освіта України за роки незалежності: стан, факти, події / За заг. ред. В.Г.Кременя. - К . Вища шк, 2001. - 159 с.
- 18.. Павлютенков Є.М. Професійна компетентність директора школи // Управління школою. - 2003. - № 7 (19). - С. 2-4.
19. Підручник для директора (журнал управлінської компетентності) / За ред. Л.В. Головченко. - К.: «Плеяда», № 5-6, 2005 р. С.37-43.
20. Семенюк Л. Менеджмент - елемент людської культури //Директор школи, ліцею, гімназії, № 3, 2006р. С. 21-22.
22. . Сорочан Т.В. Управління школою - діяльність професійна: Посібник для директорів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. -Луганськ: Знання, 2003. - 48 с.
23. Сухомлинська О.В. Громадсько-державна система управління і Василь Сухомлинський // Директор школи, ліцею, гімназії. - 2003. - № 4. - С. 82-85.
24. Тимошко Г.М. Система підготовки резерву керівників загальноосвітніх навчальних закладів до управлінської діяльності. Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 - К., 2004-20 с.

25. Шевченко О.В. Проблема внутрішньошкільного управління у вітчизняній педагогіці 20-30-х років ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.0 / Луганський Держ. Пед. універ. —Луганськ, 2003. — 20 с.

Додаткова література

1.Махія Т. А. Медіаменеджмент як складова підготовки сучасного керівника навчального закладу/ Махія Т. А. // Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій: Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції викладачів і аспірантів 30 березня 2016 р. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – 1 електрон. опт. диск [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp/i-mizhnarodna-naukovo-praktichnakonferenc-30-03>. – С. 152 – 155.

2.Олешко П. С., Андрощук І. М. , Оксенюк І. Л. Використання електронного освітнього ресурсу для організації самостійної роботи слухачів у закладі післядипломної педагогічної освіти зі змішаною формою навчання / Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти : підручник / за заг. ред. В. В. Олійника, ред. кол. : С. П. Касьян, Л. Л. Ляхощка, Л. В. Бондаренко, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2019. – С. 132 – 145.

3. Приходькіна Н. О. Теорії медіаосвіти / Н. О. Приходькіна // Психол.-пед. практикум. Метод. посіб.: Ч. 3. - К. : ПП «ДІРЕКТ-ЛАЙН», 2017. - 168 с.

4.Тимошко Г. М. Аналіз феномену «Організаційна культура» у педагогічній теорії і практиці / Г.М. Тимошко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету - Чернігівський НПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2012. - Вип. 96. – С. 148- 153.

5. Тимошко Г. М. Загальнолюдські цінності / Г.М. Тимошко // Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка ; [упор.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна; ред. рада.: В. Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.] ; Нац. Акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – К. : Основа, 2014. — С. 146.

6. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу як основа управлінської культури в педагогічному менеджменті / Г.М. Тимошко // Проблеми освіти : Наук.зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. 74. - Ч.1. – С. 73-79.

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ЗАСОБИ РОЗРОБЛЕННЯ; ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Змістовий модуль 1.

Розроблення інформаційно-освітнього середовища

Тема 1. Термінологічний апарат з теми вивчення. Засади формування інформаційно-освітнього середовища (ІОС).

Визначення інформаційно-освітнє середовища закладу освіти. Наукові та методичні основи формування ІОС. Структура ІОС закладу освіти, чинники впливу на його розроблення. Призначення, завдання, функції ІОС. Визначення вимог до ІОС.

Тема 2. Методичні та технологічні підходи розроблення ІОС.

Функціональні підходи до визначення змісту компонентів інформаційного освітнього середовища. Технічне та програмне забезпечення. Як створити, сформувати і ефективно використовувати інформаційно-освітнє середовище.

Тема 3. Організація освітнього процесу в умовах ІОС.

Модернізація процесу навчання на основі використання єдиного інформаційного освітнього середовища. Функціонал суб'єктів освітнього процесу в умовах ІОС. Можливості для закладів освіти в умовах ІОС. Забезпечення автентичних умов ІОС для всіх учасників освітнього процесу.

Змістовий модуль 2

Засоби та складники ІОС

Тема 1. E-learning як складник ІОС.

Сучасні цифрові технології навчання. E-learning – перспективна модель навчання в умовах ІОС. Переваги E-learning. Досвід запровадження E-learning.

Тема 2. Хмарні технології як ефективний засіб створення сучасного ІОС.

Хмаро-орієнтоване ІОС закладу освіти. Концепція «хмари закладу освіти» (навчальні курси, сервіси колективної роботи, он-лайн сервіси, навчальне відео, сервіс відеоконференцій, навчальні середовища, віртуальні лабораторії тощо). Залучення штучного інтелекту в освітній процес в умовах ІОС.

Тема 3. ІОС як засіб реалізації різних форм навчання.

Інформаційно-освітнє середовище для реалізації різних форм навчання закладах освіти. Організація змішаного навчання в умовах ІОС. Зарубіжний досвід упровадження гібридного навчання: принципи, підходи реалізації.

Змістовий модуль 3

Методологічне підґрунтя підготовки учасників освітнього процесу до діяльності в умовах ІОС закладу освіти

Тема 1. Підготовка учасників освітнього процесу до ефективної діяльності в умовах ІОС.

Організаційно-педагогічні засади підготовки керівників ЗО до діяльності в умовах ІОС. Дидактичні умови підготовки педагогів для роботи в ІОС. Веб-ресурси надання наставницької допомоги учасникам освітнього процесу щодо організації діяльності в умовах ІОС.

Тема 2. Відкрита освіта (ВО) як необхідна концепція створення перспективного ІОС для ЗО.

Визначення ВО, принципи, методи та форми реалізації. Відкриті цифрові ресурси – складник ІОС. Умови використання відкритих цифрових ресурсів. Світові політичні рішення та плани щодо впровадження відкритої освіти для організації ІОС.

Рекомендована література

Базова література:

1. Биков В. Ю. Навчальне середовище сучасних педагогічних систем URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp1/Bykov.pdf
2. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія – К. : Атіка, 2008. – 684с.
3. Гаврилюк В.Ю. Створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного навчального закладу : методичний посібник / В.Ю. Гаврилюк. – Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. – 48 с.
4. Гуржій А. М. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів /А. М. Гуржій, В. В. Лапінський. Інформаційні технології в освіті України : зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2013. – Вип. 15. – С. 30–38.
5. Інтелектуальний розвиток дорослих у віртуальному освітньому просторі : монографія / [М.Л. Смульсон, Ю.М. Лотоцька, М.М. Назар, П.П. Дітюк, І.Г. Коваленко-Кобилянська та ін.] ; за ред. М.Л. Смульсон. – К. : Пед. думка, 2015. – 221 с.
6. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу / [Кадемія М.Ю., Козяр М.М., Ткаченко Т.В., Шевченко Л.С.]. – Львів : СПОЛОХ, 2008. – 186 с.
7. Карташова Л.А. Інформаційно-освітнє середовище професійно-технічних навчальних закладів: посібник / Карташова Л. А., Юрженко В. В., Гуралюк А. Г., Липська Л. В., Гуменна Л. С., Зуєва А. Б., Шупік І. М., Росток М. Л., Шевченко В. Л. За наук. ред. Лузана П. Г. - Київ: ІІТО НАПН, 2017. - 124 с.

8. Моделювання й інтеграція сервісів хмаро орієнтованого навчального середовища : монографія / [Н.Копняк, Г.Корицька, С.Литвинова, Ю.Носенко та ін.] ; за заг. ред. С.Г. Литвинової. – К. : Компрінт, 2015. – 163 с.

9. Організація навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі : [посібник] / Ю.О. Жук, О.М. Соколюк, Н.П. Дементієвська, О.П. Пінчук / за ред. Ю.О. Жука. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 128 с.

10. Беляев Г. Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений / Г. Ю. Беляев. – М.: ИЦГШС, 2000. – 137 с.

11. Василенко Н. В. Науково-методична робота в школі. Формування інформаційного освітнього середовища: методичні вказівки. <https://book.osnova.com.ua/book/4378>

12. Institute of education Sciences <https://eric.ed.gov>

13. eGO! eLearning platform <https://egolms.com/index-eng.html>

14. School Building Project <https://www.ctncharity.org/causes/school-building-project/>

15. SPECIAL EDUCATION (IEP / 504) PACER is the Minnesota Parent Training and Information Center, funded by the U.S. Department of Education's Office of Special Education Programs. <https://www.pacer.org/parent/>

16. Educational Center PRO DIDACTICA/ <https://www.devex.com/organizations/educational-center-pro-didactica-77050>

17. Center for Information Technology <https://www.rug.nl/society-business/centre-for-information-technology/?lang=en>

18. Empower Yourself. Free online courses from the world's leading experts. Continue learning today. <https://alison.com/>

19. EC Center for Education for Sustainable Development <https://earthcharter.org/education-sustainable-development/>

20. OPEN EDUCATION NETWORK <https://open-education.net/>

21. Free learning from The Open University <https://www.open.edu/openlearn/>

22. Open Education Consortium <https://www.oeconsortium.org/>

23. Open Educational Resources (OER) <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer>

24. Хмарні технології. Переваги і недоліки. <https://valtek.com.ua/ua/system-integration/it-infrastructure/clouds/cloud-technologies>

25. ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ <https://sites.google.com/view/cloudinedu>

26. Хмарні технології навчання як інструмент реалізації модернізації викладача <https://sway.com/s/4KJrqUIQeP3ZitrL/embed>

27. Accelerate your transformation with Google Cloud <https://www.googleadservices.com>

28. CLOUD COMPUTING & EDUCATION <https://builtin.com/cloud-computing/cloud-computing-and-education>

Додаткова література:

29. Андреев А. А., Рубин Ю. Б. Проблемы педагогики в современных информационно-образовательных средах / А. А. Андреев, Ю. Б. Рубин // Образовательные технологии для новой экономики: Сб. матер. Междунар. конфер. – М., 2002. – С. 14–18.

30. Ефименко В. Н. Педагогические основы разработки проекта – программы информационной среды высших учебных заведений / В. Н. Ефименко: [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://vmnuz-nn.narod.ru/ito_2002413.htm

31. Карташова Л. А. Створення персонального навчального середовища: застосування відкритого й загальнодоступного web-інструментарію / Л. А. Карташова, О. М. Чхало. Комп'ютер у школі та сім'ї. –2017. – № 4. – С. 19–24.

32. Карташова Л.А. Відкритий мережевий ресурс Assent: інноваційні можливості для освітян. Комп'ютер у школі та сім'ї. - 2016. - № 5. С. 3-8.

33. Кулик Е. Ю. Проектирование информационной образовательной среды и личность преподавателя: [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ito.edu>
34. Яновський А. Інформаційно-освітнє середовище в умовах дистанційного навчання / Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212627>
35. Хмарні технології - що це таке? <http://www.multitest.ua/blog/oblastnye-technologie-cto-eto-takoe/>
36. Віддалений робочий стіл, робота бізнеса під час карантину. http://office.oblako24.net/?lang=ukr&gclid=Cj0KCQjwgtWDBhDZARIsADEKwgO4R-kIgfPQoH-YuZ0P7dGI59xzmBJqRa5ldMnoy02V5-Oul_uOtNEaAudIEALw_wcB